

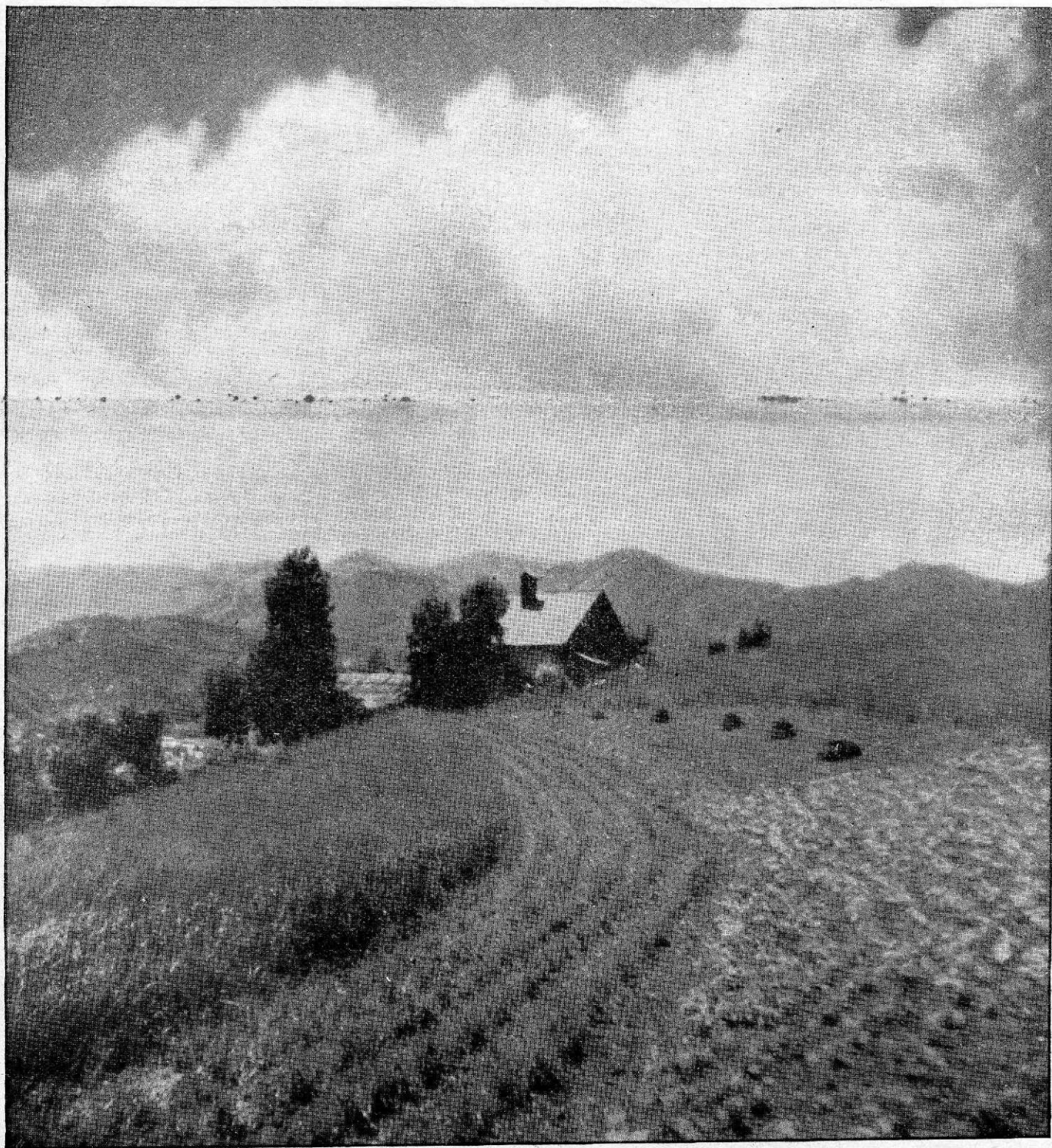
TOVARNIKI VESTNIK

1. APRILA 1941

TRANJSKA INDUSTRIJSKA
DRUŽBA - JESENICE - FUŽINE

LETNIK 5

ŠTEV. 7-8

TO: SMOLEJ

MOTIV IZ GORIJ PRI BLEDU

Lepa naša domovina

V miru orjimo in posejmo zemljo

Eno leto in pol se že vojskujejo, mnogo držav je izgubilo samostojnost, mnogo narodov in mnogo mnogo milijonov ljudstva trpi na obeh strah.

Ne samo ponosni, nego tudi srečni smo, da je naša domovina ohranila mir v tej dobi in da je ta mir po vseh poštenih računih zavarovan tudi v bodoče. Jugoslavija namreč ni nobena državniška umetvorba, ni nobena taktična poteza, ki naj bi bila komu v prid ali drugemu v napotje, temveč je vekovna domovina Srbov, Hrvatov in Slovencev — Jugoslovanov. To je njena državniška posebnost.

Zemlja, na kateri smo zgradili svoj svobodni dom, nam ni bila podarjena niti kako prepisana na nas, da bi je ne znali ceniti. Naši predniki niso mogli živeti v brezbrizju za svojo zemljo in svoj dom, niso se kopali v svobodi, nego zemljo in svoje skromne domove so morali braniti pred napadalci. Niti žita niso mirno dozorela na poljih niti kulturni hram niti zibelka nista bila varna. Tako rekoč za vsak dan sproti so si morali predniki prioriti kosček svobode in pravice do življenja. Dvajset nekulturnih in kulturnih tujih vzorov je v tisoč pet sto letih šarilo po naši zemlji, močnih in slabših, dolgotrajnih in hipnih; svoboda domačega ljudstva jim je bila vedno manj vredna. Naše ljudstvo in naši junaki so krvaveli za svojo zemljo in za svojo svobodo, pri tem pa so skozi stoletja varovali tudi srednjo in zapadno Evropo pred podobnim uničevanjem v njihovih zemljah. Naši junaki so reševali celo cesarske prestolnice Evrope.

Ponosni smo danes, ko pišejo evropski listi, da je Jugoslavija visoka šola nevtralnosti. Toda preden smo postali priznana država, ki ji gre čast visoke šole za nevtralnost, smo absolvirali visoko šolo za vrednotenje pojmov svobode, časti in pravice. Mi smo sto in stoletja čutili, kaj se pravi krnjenje pravice naroda, zato je po pridobljeni svobodni domovini naš odnos pravičen in pošten proti vsakomur. Nikomur nismo ničesar dolžni, od nikogar ničesar nečemo, svoje pa neizmerno ljubimo: eto, to je kvalifikacija za našo nevtralnost.

Naša pravica, naša svobodna domovina, naša zemlja in sploh naša svoboda pa so nesporne. Bile so svetla vera in svetli ideali vseh naših prednikov. Smrt za te ideale je v našem narodu ne samo preko jezika vržena dolžnost, nego strogo čutenja in pojmovana čast. Dokazov za to je dovolj. Borili smo se proti stokrat močnejšim napadalcem. Nismo vpraševali, koliko je sovražnikov, nego, kje so tisti, ki nas ne pustijo v miru živeti. Če smo bili premagani, je dokazoval kup mrličev junakov, kako smo bili premagani. Razoroženi nismo bili nikoli. Borili smo se brez orožja, brez cest, bos, če drugače ni šlo, smo grizli. Najvišja odlikovanja ne nosijo pri nas plemiči, nego preprosti narod, nosijo ga tudi ženske, ki niso samo stregle, nego so se tudi borile, če ni bilo drugače. Če nismo mogli zmagati na fronti in v bojih, smo zmagovali v zaledjih in v miru. Rezultat: tisoč pet sto let tuje nadvlade, tuje nadmoči, pa nas je danes 16.000.000 Srbov, Hrvatov in Slovencev. Dajmo kak drug narod tisoč pet sto let pod tujo nadvlado, koliko ga bo še ostalo?

Svet torej ve in ima dovolj dokazov o svobodoljubnosti našega naroda in ima največji dokaz o upravičenosti naše svobodne države. To je naša čast, to je naš ponos v družini narodov sveta.

Pravice, poštenja in časti pa ne bo nihče napadal, nego jo priznava, kajti, če kdo ljubi svoj narod in svojo svobodo, potem bo priznal to Jugoslaviji in ji čestital prvi.

Tako stvarna in pravična, kakor je bila naša borba za svobodo v preteklosti, pa je sedaj tudi naša politika proti vsem. Vodstvo države, ki je v rokah narodne dinastije, vodi domovino pametno. S ponosom čitamo priznanja o odličnem zadržanju Jugoslavije, s ponosom čitamo priznanja, ki pravijo, kako pošteno se zdrži naša država v tej borbi in se bo držala vedno, in nobene posejane govornice tega ne bodo spremenile. Ljudstvo, ki je tako težko priborilo svobodo, je ni priborilo zato, da bi z njo taktiziralo sem ali tja, nego zato, da jo ima. Če pa imamo to svobodo tako radi, da je ne damo za nobeno ceno nobenemu, zato pa nas nihče

ne sovraži, nego nas le spoštujejo, kajti narod, ki svoje domovine in svobode ne ljubi in ne spoštuje, je brez časti.

Pošten in pravičen je naš svobodni dom, poštene in pravične so naši odnosi in v 20. stoletju te poštenosti nihče ne usporava, nasprotno, vse države govorijo o odličnem zadržanju Jugoslavije, zato mirno posejmo zemljo, da bo ozelenela, vzcvetela in rodila za boljši obstoj ljudstva.

ATLAS SLOVENIJE

najodličnejše književno delo, ki smo ga Slovenci ustvarili v naši narodni državi.

V kratkem bo izšel »Atlas Slovenije«, ki bo po vsebini, obsegu in pomenu prvenstveno znanstveno in narodnostno književno delo. Pri sestavi tega dela sodelujejo naši najboljši znanstveniki, v izdajateljskem odboru pa sta poleg pokrovitelja, gospoda bana dr. M. Natlačen, še predsednik Akademije znanosti in umetnosti, univ. profesor g. dr. R. Nahfigal, in rektor univerze kralja Aleksandra I., univerzitetni profesor g. dr. M. Slavič. Atlas Slovenije bo glasna priča našega narodnega razvoja, naše kulturne rasti in povezanosti z našo narodno državo Jugoslavijo.

Vsebina Atlasa Slovenije bo obsegala sledeča poglavja in karte:

Položaj Slovenije v Evropi in v bližnjem orientu. — Položaj Slovenije v Jugoslaviji. — Političnotopografska karta. — Fizikalna karta. — Hidrografska karta. — Topografska karta Slovenije v 10 tistih. — Načrti večjih mest (Ljubljana, Maribor, Celje in Ptuj). — Historijske karte slovenskega ozemlja (Tabula Peutigeriana, Lazius, Florjančič, Freyer, Kosler). — Geološka karta. — Tektonska in potresna karta. — Petrografska karta. — Geomorfološka karta. — Karta krasi in podzemeljskih jam. — Klimatološke karte. — Floristična in vegetacijska karta. — Gozdna karta. — Zoogeografska karta. — Razširjenost endemičnih rastlinskih in živalskih vrst. — Fenološka karta. — Gostota prebivalstva. — Demografske karte. — Narodnostne karte. — Dialektološka karta. — Rasne karte. — Izseljenstvo. — Karte poklicev. — Karta tipov naselij. — Karta tipov hiš in drugih poslopij. — Pedološka karta. — Karta razporedbe kultur. — Posestna razdelitev. — Poljedelstvo. — Gozdno gospodarstvo. — Živinoreja. — Lovstvo in ribištvo. — Rudno bogastvo, toplice in slatine. — Domača obrt. — Obrt. — Industrije. — Vodne sile. — Elektrifikacija. — Prometne karte. — Pošte, brzojav, telefon in radio. — Tujski promet. — Trgovina. — Izvoz in uvoz. — Denarstvo. Zavarovalništvo. — Združništvo. — Fiskalna karta. — Zdravstvena organizacija. — Preskrba z vodo. — Socialno zavarovanje. — Kriminaliteta. — Analfabetizem. — Šolstvo. — Društvo, knjižnica, tisk. — Arheološke karte. — Historične karte. — Gradovi, razvaline in drugi zgodovinski spomeniki. — Umetnostnozgodovinska karta. — Etnografska karta. — Upravna razdelitev Slovenije. — Karta razvoja fara. — Cerkvena razdelitev. — Rojstni kraji znamenitih Slovencev.

Priporočamo našim sodelavcem, da s prednaročili podpro to pomembno delo. Ker bo atlas izdelan le v številu subskripcije in ga verjetno v svobodni prodaji ne bo na razpolago za to ceno, je prednaročilo tudi cenejše. Celotno znanstveno delo pa bo stalo 950 din, a dovoljeni so tudi obroki po 60 din mesečno.

Posamezniki naj se obrnejo na naslov: Atlas Slovenije, Ljubljana, Bleiweisova cesta 10.

Cerkev sv. Ilje v Skopski Crni gori iz 15. stoletja, bogato poslikana s freskami tudi na zunaj. Srbski četniki so gradili cerkve v Turkom nedostopnih krajih, jih branili in ohranili do svobodnega dne

ZA IZBOLJŠANJE

(Načrti gosp. ing. arh. H. Husa)

STANOVANJSKIH RAZMER

Nova stanovanjska hiša jeseniške Bratovske skladnice na Javorniku bo imela 20 dvosobnih družinskih stanovanj.

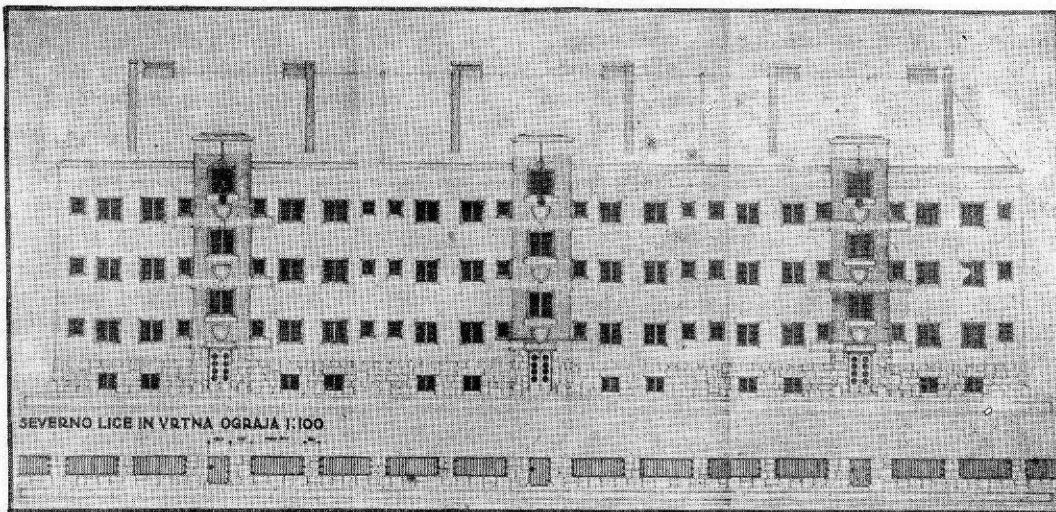
Z namenom, da izboljša stanovanjske razmere v revirju, in v smislu pravilnika o nalaganju rezervnega kapitala je pristopila jeseniška Bratovska skladnica k novi dejavnosti, ki jo bo pozdravil ves revir. Na sončnem prostoru, zadosti oddaljeno od sajastih dimnikov, bo zgrajena lična 20 stanovanjska hiša.

Na gornjem koncu Jesenic se dviga že dograjena surova stavba modernega zdravstvenega zavoda jeseniške Bratovske skladnice, ki bo letos dograjena in izročena službi za izboljšanje zdravstvenih razmer ljudstva. Na spodnjem koncu Jesenic pa se bo pričela dvigati druga zgradba tega zavoda, katere namen je, nuditi zdrava stanovanja. Jeseniška Bratovska skladnica zasluži vse priznanje za svoje razumevanje in delovanje, ki ima v teh časih še poseben pomen poudarka zaupanja v delavnost.

Mi smo sicer na tem mestu že razpravljali o gradnji stanovanjskih hiš. Besedo so imeli strokovnjaki, ki so se izrekli za ločene hišice z vrtovi, kar je mnogo bliže občutku domačnosti, miru in ugodja. Toda Bratovska skladnica je socialna ustanova, ki mora gledati predvsem na čuvanje in najbolj gospodarno opravljanje premoženja, zato se je odločila za zgradbo enotne stanovanjske hiše, ki je cenejša tudi za stranke same v ekonomiji ogrevanja. Poleg tega pa je važno tudi vprašanje enotnega zemljišča, ki je tu na razpolago.

Hiša bo stala na Borovljah ob projektirani državni cesti, vendar zadosti odmaknjena od nje. Imela bo 20 stanovanj, katerih vsako bo imelo večjo in manjšo sobo, predsobo, kuhinjo, shrambo, kopalnico in WC, določene podstrešne in kletne prostore ter nekaj gred. Pred hišo bo lepo urejen vrtni prostor za veseli drobiž.

Lice hiše in ureditev stanovanj kažeta sliki pročelja in delnega tlorisa.

Takšna bo hiša na zunaj

Vprašanje stanovanj v revirju na splošno

Splošni pogled na Jesenice takoj potrdi, da so Jesenice stare. Stare so po svoji delavnosti in po stanovanjskih hišah v pretežni večini. Starost Jesenic pa je v pogledu železarske delavnosti tudi njihova odlika, kajti mogoče je prav tradicija kovaške delavnosti na visokem Gorenjskem obdržala podjetnost v kraju in ji dala novih impulzov tudi v novi dobi, ki vabi industrijo v bolj priležne kraje in ko je v kraju zmanjkalo tudi stare osnove — železne rude. Zato smo na starost Jesenic kar ponosni.

Ne smemo pa odrekati Jesenicam vsestranske modernizacije, ki je začela biti močna in vidna zlasti od leta, ko so prevzeli vodstvo jeseniške industrije današnji uvidevni lastniki. Prevzeli so tehniško zastarelo in v kot položeno industrijo. Vsak kilogram pripelji na daljavo in ga zopet vozi na daljavo. Najlažje bi bilo v takih razmerah doseči propast te nujne

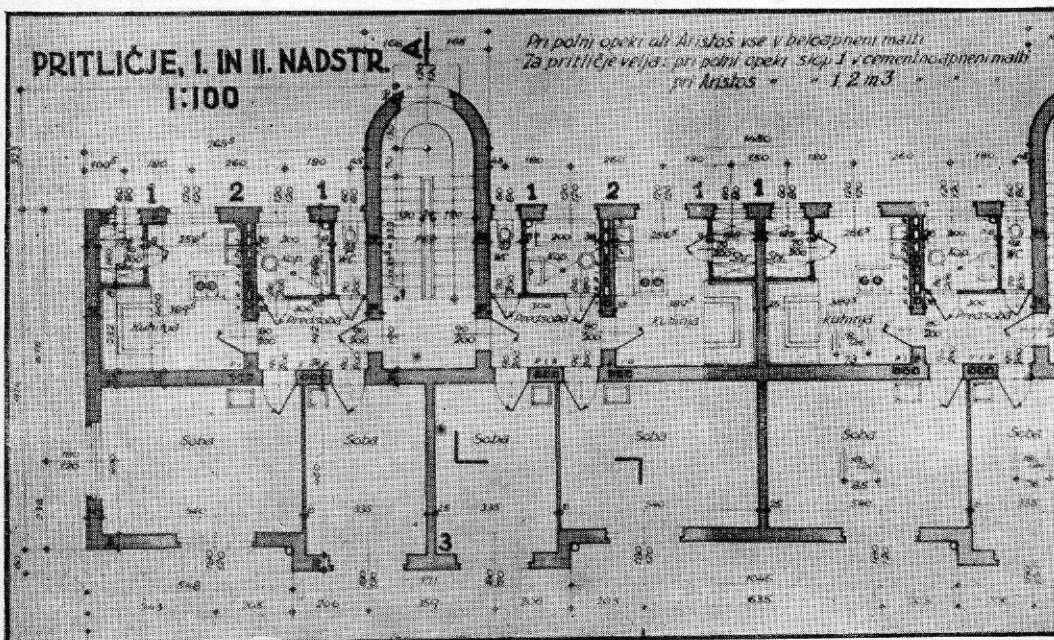
delavnosti v kraju, kakor je bil prizadet v tolikih primerih v mnogo boljših razmerah. Ljubezni do dela, zdravega gospodarskega čuta, sposobnosti in prave organizacije ter daljnovidnosti je bilo treba in pa zaupanja, da se je delo obdržalo in napredovalo.

Zastareli obrati so se pričeli obnavljati v smislu in po potrebi novih delovnih zahtev, rasli so novi v novem zaupanju, industrija je dobila novo lice. Na Jesenicah so zagoreli najmodernejši plavži. V tem pogledu Jesenice niso več povsem stare, nego so na stari delavnosti dobile lice moderne sodobne železarske industrije, kolikor je pač stari način razvrstitve obratov in prostora vobče dopuščal. Daj Bog, da bi bil mir, na vodstvu podjetja so gospodarstveniki, tehniki in organizatorji, ki mislijo dalje na rast jeseniške podjetnosti, ki bo v korist nam in bodočim rodovom.

Pa tudi v pogledu stanovanjskih hiš in obče mesta samega je napredek viden. Zrasle so cele mestne četrti delavskih stan. hiš, cele stanovanjske kolonije ličnih delavskih domov, ki izpričujejo zdrav napredek tudi v tem pogledu. Toda kakor se bori s prostori industrija, tako se še bolj bori s prostori stanovanjski prostor. Iz Jesenic v tem pogledu nikoli ne bomo mogli napraviti novodobne slike, nego jih bomo mogli le popravljati na prostoru, kjer pač so.

Toda gre za stanovanja.

Idealno bi bilo, ko bi bila na razpolago številna zdrava stanovanja — zaradi udobnosti za delo — seveda čim bližje delovnega mesta. Toda kaj ideal, nujno bi bilo, da se reši vsaj najbolj pereči položaj stanovanjskih razmer, ki so v kraju splošno znane, kajti imamo primere, kjer ljudje nemogoče stanujejo. KID je tudi v tem pogledu skušala ugoditi v vsej mogoči meri. Ker je lasten dom ideal vsake družine, so si mnogi postavili taka svoja domovanja. Lične hišice, okrog pa vrtički na soncu in miru. Da bi podprla to strem-

Prostori so lepo razvrščeni

ljenje, je KID v zadnjih letih odobrila svojim sodelavcem tako rekoč brezobrestnih gradbenih posojil v znesku

nad 5.000.000 dinarjev,

da s tem omogoči in podpre gradbo lastnih delavskih domov in s tem omili stanovanjsko stisko. Poleg tega daje KID na razpolago po možnosti gradbena zemljišča — prav tako proti mali odškodnini 1 do 3 din za m² tudi tam, kjer stane zemljišče celo nad 50 din m². Mnogi so tako prej prišli do svojega cilja — do lastnega doma. Noben pošten človek ne more odrekati koristnih in uspešnih činov vodstva industrije za omiljenje stanovanjskega vprašanja. Urejena bo tudi nadaljnja podpora v tem smislu.

Seveda pa pri tem ne smemo pozabiti, da stanovanja nimajo nobenega smisla, ako ni zagotovljeno delo. Dolžnost industrije je, da zavaruje delo ne samo za eno leto, nego za dobo dalje. To zagotavljanje pa ni odvisno samo od hotenja vodstva, nego od razmer. Če pogledamo po obratih, vidimo, da so tudi mnogi obrati še stari in nemogoči, da je treba novih naprav, da je treba tega in onega. Neuvidevni bi bili, če bi zahtevali od industrije, da najprej in pred vsem drugim zgradi sama po sebi stanovanja, da bomo najprej stanovali, potem pa se bomo šele razgledali, ali bo kaj dela. Dosedanje delo vodstva industrije pa kaže, da se sama zaveda vseh vprašanj in jih skuša po možnosti reševati.

Globlje stanovanjsko vprašanje industrijskih selišč

Vprašanje grupiranja industrijskih središč pa postane pri nekem obsegu globlje in važnejše, kakor pa bi gledal na to posameznik ali pa sama industrija. Izšle so znanstvene razprave o gradnjah

novih industrij, kjer je bilo poudarjeno načelo, da industrija nima pravice, služiti samo izbrani skupnosti ljudi, in še manj pravice, ustvarjati novo, čisto od te industrije odvisno ljudstvo, nego se mora industrija z vsem svojim koristnim postaviti v službo širšega okraja. Kajti širši okraj je tudi tisti, ki bo lažje prenesel negotovost ali morda kdaj celo katastrofo industrije. Industrija se po teh načelih ne sme stiskati v kot in ustvarjati odvisno ljudstvo, nego mora biti zgrajena in porazdeljena v službi širših okrajev. Ne samo, da nimamo nikjer na svetu 100% industrijske gotovosti, nego je tudi nespametno, ustvarjati čista in 100% industrijska središča, ki postanejo v primeru padca konjunktura kraj bede in obupa. Tudi ob poplavi tekstilne industrije pri nas so opozarjali na to, zgodilo se je že dovolj gorja in še večje bi bilo, ako ne bi bilo tisto delavstvo vsaj donekle segalo na deželo samo. Taka so načela nove dobe; utemeljena so in pametna.

Zaradi tega mora vsaka previdna in poštena delavnost segati donekle tudi na deželo. Ako je kje prosto kako delovno mesto, za katerega ne veš, ali bo na razpolago še čez pol leta, ne ustvari novega proletarca, ki bo odvisen samo od tega negotovega dela, da bo 100% uničen, ko bo delo pošlo, nego je v takih primerih dovolj revežev, ki životarijo na kakem skromnem kosu zemlje in jim industrija z delno zaposlitvijo vsaj malo pomaga, kakor je dolžna pomagati deželi. Seveda je to samo primer.

Seveda so proti temu tudi upravičeni ugovori, češ da polkmetje odjedajo kruh proletariatu. Razprava 100% pač ne najde konca. Dokler je tu bolj potreben, je pač tisti bolj upravičen — to je jasno.

Ne mislijo pa zgoraj omenjene razprave, dajati kakih zahtev mimo potreb,

nego svetujejo iz socialnogospodarskih razmer ljudstva in tudi zaradi zdravstvenih razmer. Torej ljudstvu, narodu v korist. Ustvarjanje nakopičenih industrijskih središč v našem narodu je škodljivo, če preseže meje socialne varnosti za vsak primer. Industrijska naselbina mora biti krita z zaledjem; ako ni, je ogrožena. To je prvo.

Drugo pa je, da je pravica delovnega človeka, da si kakor koli poceni svoje življenje. Bivanje na deželi mu omogoča to, medtem ko grmadenje na enem samem mestu draži. Stanovanja so cenejša zunaj, zemlja rodi potrebno zelenjavo in vrtnino, vsi pridelki so donekle cenejši, a kljub temu je to doprinos blagostanju dežele.

Za naš revir pa prihaja poleg tega v poštev še prostor na soncu, ki ga v kraju ni. Delavski domovi naj ne bodo zgrajeni med skladišče in dimnik, med cesto in steno, kajti človek potrebuje sonca in miru. Našo grapo pa ne bomo mogli nikoli razširiti.

Zveze s podeželjem

V to svrhu so potrebne boljše zveze s podeželjem. Že sedaj stanuje po sončnih vaseh velik del našega ljudstva, zato odpadejo pri naši industriji gornji očitki sociologov. Naš človek si je oskrbel zveze med tovarno in domom s kolesi, oskrbel si jih je z avtobusi, delal je za boljše zveze z vlaki in jih je dobil. Naš delavec je uspel celo s pridobitvijo novega postajališča Kočne pod Mežakljo. Tudi to postajališče je bila nujna in koristna zveza med delavskimi domovi, ki so položeni v zelenje in na sonce lepe okolice, in med delom v sajasti kotlini Jesenic. Nova postaja Kočna je prišla v dobro nad 300 kovinarjem, ki so si skrajšali pot; istočasno pa pomeni simbolično zvezo in skupnost sončnega podeželja in industrijskega središča, ki naj živi in procvita v korist vseh.

KID tudi pri teh in takih potrebah ni stala ob strani in nezainteresirana, nego je storila svoje. Delavski zastopnik je javno sporočil razumevanje in podporo KID za težnje delavstva.

Niso torej gornje omembe o decentralizaciji industrijskih selišč brez pomena, nego v mnogočem utemeljene. V tem smislu se bo moralo reševati tudi stanovanjsko vprašanje takih nabitih centrov, kar bo le v korist kraju in pa boljšemu obstanku ter zdravju ljudi.

Tisti, ki si žele postaviti svoje domove, naj upoštevajo te okoliščine, ceneje bodo gradili, bolj sončno domovali, kajti prometne zveze ne delajo več nobenih težav.

»TOV. VESTNIK KID« V AMERIKI

Dne 15. marca 1937 je prejelo uredništvo iz Argentine vabilo, da bi naš list pošiljali na naslov Kastelic Jožef, Condarco 545, Buenos Aires, Argentina. Izseljeniški duhovnik, ki je dolgo bival in uspešno deloval po največjih industrijskih revirjih, je želel tudi naš list za izseljence v Južni Ameriki. »Tov. vestnik« je romal preko oceana nekajkrat. Danes se s temi vrstami spominjamo smrti g. Kastelica, ki je umrl v najvišjih gorah Amerike. Nima groba, ker trupla niso našli, ima pa veliko spominov na svoja dela.

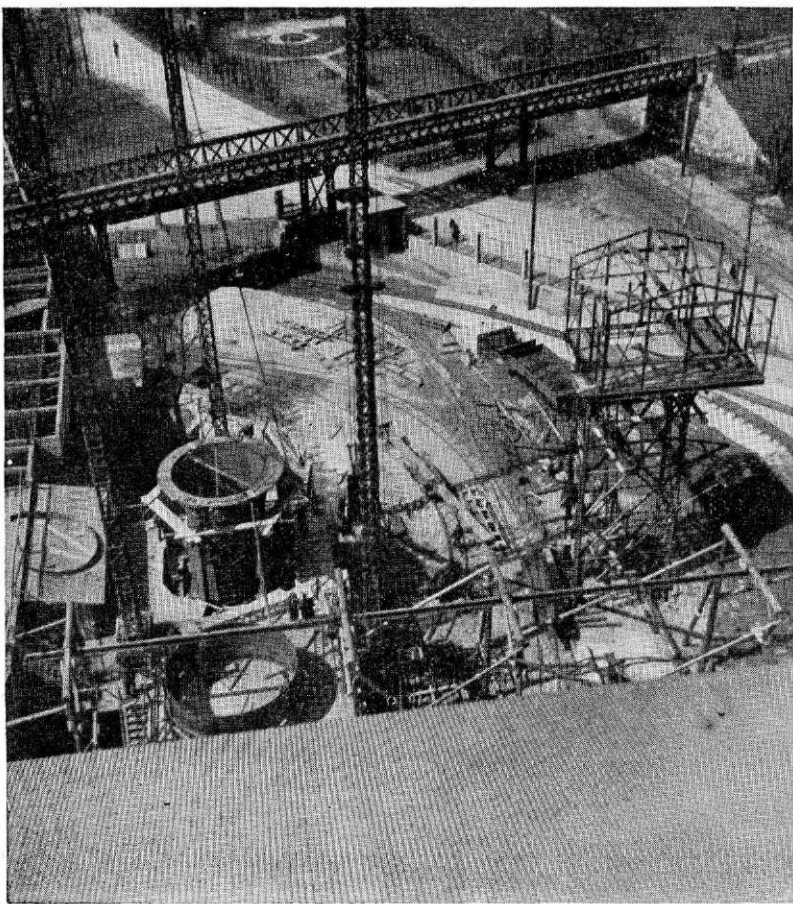

Foto: Čop

Najbolj potrebne investicije za delo in kruh

Prof. Stanko Lapuh:

GOSPODARSKE RAZMERE V RADOVLJIŠKEM OKOLIŠU PRED 250 LETI.

A. Uvod. (Zgodovinski in zemljepisni oris.)

Srednjecvški vladarji so imeli navedeno, podeljevati večje ali manjše kose zemlje raznim duhovnim (cerkvenim) kakor tudi posvetnim knezom. Podeljeno zemljo so imenovali fevd, ki je bil lahko deden ali pa tudi ne.

Tako so dobili lepe kose naše slovenske zemlje mnogi tujci: škofjo Loko brižinski škofje (Freising), Radovljica je pripadla Ortenburžanom, ko so ti izumrli, pa (1418) celjskim grofom, za njimi pa Habsburžanom, medtem ko je Bled z Bohinjem pripadel na podlagi darilnega pisma cesarja Henrika II. svetega dne 11. aprila leta 1004. briksenški škofiji, ki jo je takrat vladal škof Albuin (Albin). Upravno središče te darovane zemlje, ki se imenuje »blejsko gospostvo« in ki je v l. 1004. obsegalo 30 kraljevskih kmetij, je bil blejski grad; v glavnem pa sta bili meja obe Savi: Dolinka in Bohinjka.

Natančnejša meja tega ozemlja pa je določena v gosposkem urbarju iz l. 1748.: od izliva Bohinjke v Dolinko teče meja gori v Jelovce in po jelovski planoti v smeri proti Bohinju: Camenek (Kamenek ?) = Suhi Vrh (kjer meji na radovljiško ali lipniško gospostvo) dalje na Lubjanske Verhe (kjer gre zajedno meja loškega gospostva) in teče preko Pečane planine, Gladkega vrha (1666 m) in Ratitovca na Baško sedlo (kjer meji na tolimsko gospostvo), od tod dalje pa gre meja po grebenih Črne gore in Lisca (1649 m) čez planino Osredke na Pollanc (?), dalje na planino Suho (1428 m), dalje na Vogel; od tod na planino Govnač, na Komno in dalje po zapadnih grebenih nad Triglavskimi jezери: Čelo, Vogel. Lepa Špica, Kanjavce - Pikavec ter končno na Triglav. Od Triglava pa gre nekako v smeri proti Kredarici in na Rjavino (Rečovina) na Mecnovec in Srednjo goro nad Radovno. Nato se spusti navzdol in čez Kosmačev rovt (ki leži še v blejskem sodnem okrožju), nato pa se vzpne na Mežakljo, Repikovec (Jerebikovec 1593 m), na Vel. vrh in dalje preko plavžkih in savskih vinkov do Planskega vrha, kjer zavije proti severu in teče preko javorniškega mostu (Pollaner Brüggen) na Staro ukovo in višje v Karavanke: Jelenji kamen (1095 m), Črni vrh (1365 m), Razdrti vrh. Lepi vrh (1764 m) in dalje po plani Belšici ter po grebenih do Vel. Stola (2236); od tod pa poteka meja na »Srednji Pez« (morda Srednji Vrh [?] 1799 m), nato preko »meninske« planine do izvira Završnice in ob Završnici do izliva v Savo in tako po Savi do Radovljice.

V pravkar označenih mejah blejskega gospostva leži 35 podložnih vasi: Dobrova, Koroška Bela, Potoki, Zasip, Zg. in Spod. Gorje, Zg. in Spod. Lazi, Višelnica, Podhom, Radovna, Poljšica, Rečica, Grad, Zagorice, Mlino, Zeleče, Bodešče, Ribno, Koritno, Log, Selo, Zazero in Jezernica, Zgor. in Spod. Boh. Bela, Kupljenik, Boh. Bistrica, Nem. Rovt, Savica Polje, Brod, Srednja vas, Češnjica, Nomenj, Gorjuše, Bitnje.

Izven navedene meje pa je pripadalo blej. gospostvu še 11 drugih vasi: Žirovnica, Breg, Nova vas, Dvorska vas, Zapuže, Mošče, Sv. Jošt pod goro, Kovor, Gozd, Mošnje in Predtrg. Skupno število vseh, blejski graščini podložnih vasi, je bilo 46.

B. Kmečke služnosti v tlaki in desetini.

Prebivalstvo je bilo večji del kmečkega stanu; po posestvih se je delilo med zemljake, kajžarje in kočarje; slednji so se bavili s pastirstvom, obrtjo in se preživljali z dnino. Kmetje in kajžarji pa so se z ozirom na odnose do graščine delili na svobodne in tlačane. Prvi so z določeno vsoto denarja poravnali vse obveznosti do graščine, drugi pa so morali v potu svojega obraza odrajtovati graščini v desetini kakor tudi v tlaki, ki se je delila na ročno in vprežno.

Pomniti je treba: sprva so bili naši predniki svobodni, svobodni politično kakor tudi v socialnem pogledu. Najprej so izgubili politično svobodo; vzeli so jim jo Franki za vlade kralja Ludovika Pobožnega. V graščinski, tlačanski jarem pa so jih vpregle krivične socialne razmere. Vsak posestnik je n. pr. moral na vojno (ki so bile pogoste!) na lastne stroške; tako so kmetje začeli siroteti in se zadolževati. Da si rešijo svojo posest, so stopili v odvisnost cerkvenih ali posvetnih mogotcev, ki so sprejeli mesto njih vojna bremena; to podložništvo, proti katerega krivičnim zahtevam so se kmetje zaman upirali, je pa trajalo do l. 1848.

Podložniške dajatve so obstajale v denarju in naturalijah.

Najobičajnejše denarne dajatve so bile davki in doklade (Zins, Steuer, Neue Anlage), davek za vojsko (Contribution) in uporniški davek (ali puntarski novčič).

Plačevali pa so od hiš, sadovnjakov, njiv in zeljnikov, vrtov in travnikov, rovtov in trebišč ali lazov.

Plačilno sredstvo: goldinarji, krajcarji, penigji (1 gld = 60 kr = 240 pf). — Vrednost je bila različna: kranjska, nemška, tirolska in celo ogrski dukati se omenjajo!

Če vzamemo povprečno številko, je prišlo na vsakega kmeta 6–8 gld, na kajžarja pa 2–3 gld denarnih dajatev.

V naturalijah pa so odrajtovali navadno le žito ter nekaj stročnic, tako: pšenico, rž, oves, soržico, lečo in fižol, sol in kurja jajca. Od živali pa: kokoši in kopune; prasce (o sv. Juriju), ovce (koštrune in jagnjeta).

Omenjene dajatve so pa odrajtovali le zemljaki in polzemljaki.

Dajatve v naturalijah imenujemo z drugo besedo desetino, ker so podložni kmetje morali oddajati gosposki vsak deseti snop in podobno.

Desetino je zemljiški gospod zlasti v bolj oddaljenih ali težje dostopnih vaseh oddajal tudi v zakup; tako v Nomnju in na Gorjušah; pod Jelom in v Jereki na Češnjici in v Srednji vasi.

Medtem ko so bili bajtarji in kočarji desetine oproščeni, so — kakor je razvidno iz urbarialnih zapiskov blejske graščine — pa morali določeno število dni v letu opravljati ročno tlako, a kmetje tudi vprežno (mit dem Zug).

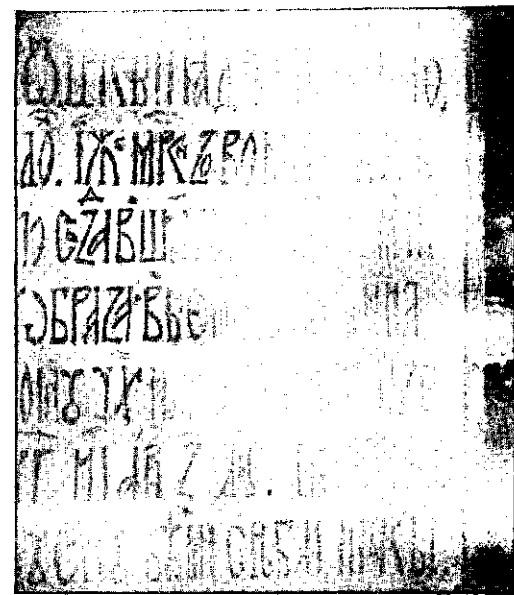
Tako so kmetje z Dobrave morali služiti 11 dni v letu z vprego, 17 dni pa opravljati ročno tlako. Izvažati so morali gnoj na graščinske njive, po 2 dni na leto orati, voziti deske in skrbeti za les za plotove. Hoditi so morali k žetvi in ple-tvi. Za hrano so morali skrbeti večji del sami, graščina jim jo je dajala le ob košnji in pri oranju. Kajžarji pa so bili dolžni ometi proso in očistiti hleve na pristavi, kar je zneslo 12 dni na leto. Prav iste dolžnosti so vezale kajžarje iz Kor. Bele, a tudi kmetje so opravljali ista opravila kot oni iz Dobrave, le da jim ni bilo treba voziti desk! Jernej Čop in Anton Svetina, oba mlinarja na Beli, pa sta morala skrbeti za svinjake na pristavi.

Podložniki iz Potokov, Žirovnice in Brega so bili dolžni vsak po 8 dni vprežne in po 27 dni ročne tlake; obdelovati graščinska polja, pokositi travnike, spraviti seno; prihajati so morali tudi kot gonjači na zajčje love ter nositi vodo v grad.

Ob košnji in oranju preskrbi ljudem in živini prehrano graščina sama.

Poleg navedenih opravkov so morali ljudje iz Bodešča, Koritna in Ribnega plaviti les po Bohinjski; enkrat v letu na graščinske planine nesti živež in spraviti maslo s planine. Dalje so morali s svojo živino voziti skodle, vsak je tudi moral peljati v Sotesko po en voz protja za koč kakor tudi po en voz stavbenega lesa na planino Ribšico.

Pozimi pa so spravljali led v graščinske ledenice. Štirje kajžarji z Ribnega so n. pr. imeli edino to dolžnost, da so skrbeli za graščinski zeljnik pod Pristavo. Iste služnosti so opravljali tudi kmetje s Sela, Kupljenika in Loga.

Pismenke slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda na enem izmed mnogih starih srbskih spomenikov v skopskem muzeju

Kmetje iz vasi Zazara in Jezernice, Žaleč in Zagoric pa so opravljali $\frac{1}{4}$ leta tlako, 1 dan pa s svojo vprežno živino izvažali graščinski gnoj.

Najbližji podložniki vasi Grada pa so kosili seno na velikem graščinskem travniku, dalje sadili zelje; z njive ob jezeru so spravljali žito na pristavo; trikrat letno so morali očistiti graščinsko dvorišče in trikrat iti na zajčji lov kot gonjači; končno morajo znositi na grad vsa drva, ki jih do podgrada pripeljejo kmetje iz sosednjih vasi.

Vasi Rečica in Mlino pa morata poleg običajne opravljati tudi deželnosodno roboto, zato pa sta oproščeni denarnih bremen.

Rečiški župan Leonard Zalokar je imel v zakupu vso desetino na Rakitnem (Rčitno) za 2 gold nem. vred. Desetino na Boh. Beli in Slamnikih pa je imel v zakupu Boštjan Kunstel za 13 gold nem. vrednosti.

Prebivalci županije Zg. in Spod. Goro ter zraven pripadajočih vasi: Poljšica, Radovna, Zg. in Spod. Lazi, Višelnica, Podhom in Zasip so hodili žet in plet. Nekateri so bili dolžni tudi drugih robot, vendar pa onim, ki so tlako plačevali, ni bilo treba priti na delo.

Bohinjci pa so morali opravljati »ekstra« robote, predvsem pa skrbeti za popravila blejskega gradu kakor tudi za graščinski urad v Bohinju; bila jim je tudi poverjena skrb za kanal pri Sv. Janezu ob Bohinjskem jezeru.

Prebivalci iz Srednje vasi in Češnjice so pa morali poleg tega skrbeti tudi za vodne naprave na planini Lipanci: očistiti vodne jarke, žlebove in korita. Tja je namreč blejska graščina dajala svoje konje na pašo. Vendar je bilo mnogo Bohinjcev tovrstne tlake oproščenih.

Če seštejemo delovne dni ročne in vprežne tlake vseh vasi skupaj — izvzemši 10 bohinjskih vasi, ki opravljajo »ekstra« robote — tedaj pripade blejski graščini 778 vprežnih dni in 5274 dni ročne tlake; pri tem pa mora dajati graščina ljudem hrane za 1758 dni (na leto).

Bohinjci pa morajo poleg že omenjenih ekstra robot skrbeti tudi za: protje, les za obroče pri kadeh, za droge in hoto (butare); vse to znaša 1051 voz, kar pretegne graščinska živina.

Kadar priredi v Bohinju ribolov blejska graščina sama, tedaj morajo nositi mreže od Boh. Bele do nomenjskega polja podložniki iz Boh. Bele, od nomenjskega pa do lepenškega polja in do bistrškega mostu Bistričani, od tod pa tja do Sv. Janeza Savičani. Posode za ribe (korce) nosijo ribičem v svojem diskriktu bistrški kajzarji, od bistrškega mosta do Sv. Janeza pa saviški kmetje sami. Nomenjski in gorjuški kajzarji nosijo pri ribolovu mreže, dočim kmetje korce za ribe; vendar pa so bili ljudje iz Nem. rovta, Sred. vasi in Češnjice te vrste tlake oproščeni.

C. Gozdovi in njih uporaba.

Briksenški škofje so razpolagali z ogromnimi gozdnimi kompleksi na Mežakliji, Pokljuki in deloma tudi na Jelovci. Gozdovi pa se niso odlikovali le po svoji razsežnosti, nego tudi po svoji kakovosti in gostoti. Nekateri predeli zlasti na Pokljuki in Jelovci so imeli značaj pravih pragozdov.

Do gozdov je torej imela lastninsko pravico izključno le zemljiška gospoda; kmet pa je z njenim dovoljenjem smel posekati le toliko lesa, kolikor ga je rabil za kurjavo in za stavbeno gradivo. Prepovedano je bilo tudi vsako zasebno izvažanje lesa izven meja blej. gospostva razen, če je za to dala graščina svoje posebno dovoljenje.

Gozdove so pa z dovoljenjem graščine izrabljali tudi razni obrtniki: sodarji, škafarji, škodlarji in fužinarji, ki so rabili les za kuhanje oglja. S poslednjimi, ki so imeli svoje plavže v Boh. Bistrici, Stari Fužini, Radovni, Mojstrani, Mostah, Javorniku, na Savi in na Planini (Sv. Križ), je blejska gosposka zaradi eksploatacije gozdov večkrat prišla v huda nasprotja.

Tako se je briksenški škof dne 20. julija 1610. l. pritožil pri deželnem knezu zbog prevelikega izsekavanja gozdov s strani fužinarjev.

Vendar je blejska gosposka dajala dovoljenje za nabavo lesa lastnikom fužin na Savi, Javorniku in Radovni. Tako je bil Johann Peter »von Jauerburg«, ki je imel svoje peči na Javorniku in v Radovni, po pogodbi iz leta 1635. upravičen, v nekaterih gozdnih predelih v Radovni, na Pokljuki in na Jelovci nabavljati les za oglje, za kar je plačeval graščini 13 goldinarjev na leto. Tudi grof Octavio Bucellini, katerega praded Bernard Bucellini je prišel l. 1526. iz Bergama na Laškem ter, pozidavši graščino na Savi, kupil od kralja Ferdinanda I. l. 1538. tamošnje »plavže«, je bil po pogodbi iz leta 1679. upravičen do nabave lesa za oglje v gozdnem sektorju »v Pleše — to je do Doline per Kotzsch (Koča) na oba kraja...« (morda nekje v Krmi?), za kar plačuje letno 1 goldinar.

Pa ne samo zaradi fužinarjev si je blej. gosposka belila glavo, ampak tudi zaradi raznih izdelovalcev suhe robe, ki so tihotapili les iz njenih gozdov ter tako delali znatno škodo. Tako n. pr. poroča neka listina iz l. 1770. o prebivalcih vasi Ravne v Bohinju, da so veliki gozdni škodljivci. Ti namreč da podirajo najlpeše smreke, vzamejo od enega kosa 10 do 15 najboljših krajnikov, ostalo pa puste enostavno strohneti. Iz tega odbranega lesa pa da izdelujejo posode, s katerimi zalagajo vso Tolminko, da celo na Beneško razpečavajo svojo robo. Ta akt pa je med drugim tudi zanimiv dokaz, da je v Bohinju že pred več kot poldrugim stoletjem poleg železne cvetela tudi lesna (industrija) obrt.

Vendar pa je proti neki odškodnini dajala graščina sodarjem in škafarjem dovoljenje za nabavo lesa iz svojih gozdov! Tako so blejski škafarji plačevali za to licenco vsak po 30 krajcarjev kranjske vrednosti in na dan po sv. Juriju je odrajal vsak po 2 nova škafa za vodo.

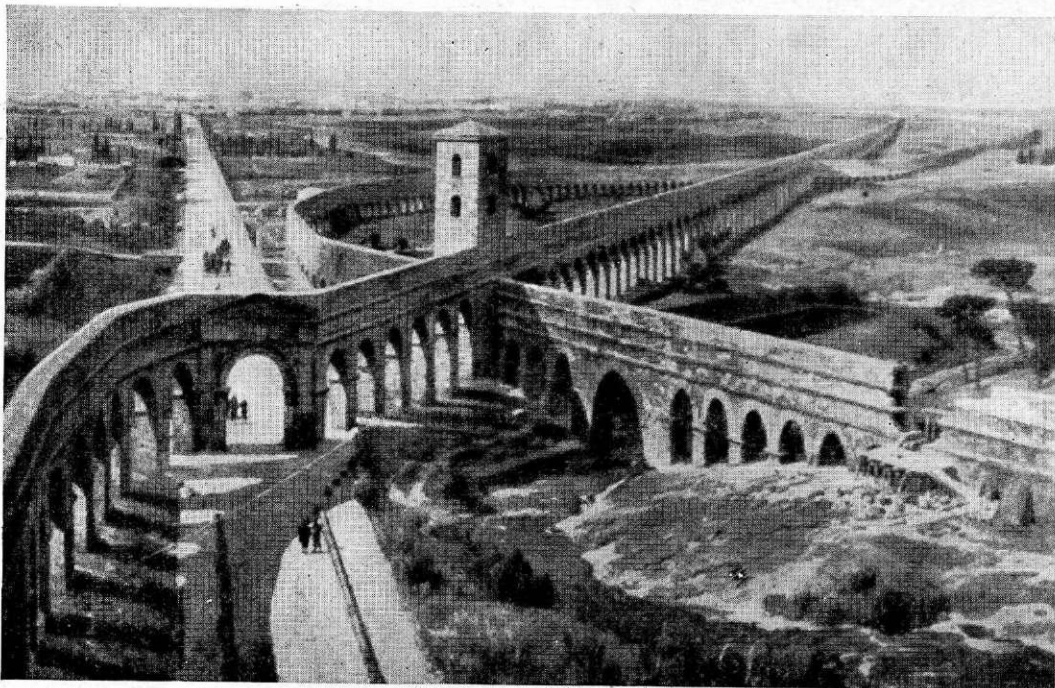
Ne le domači, nego tudi tuji škafarji so se zatekali po les v gozdove briksenške gospostva. Tako so imeli trije škafarji iz loškega gospostva dovoljenje, nabavljati si les na Jelovci. za kar so plačevali na Bledu letno po 15 krajcarjev tirolske vrednosti.

Tudi škodlarjem je graščina dovoljevala sekanje iglavcev, za kar je dobivala letno 6237 skodelj in kolov za ograje.

Kakšne nezdrave razmere so vladale v gozdnem gospodarstvu na Pokljuki, je razvidno iz pritožnice barona Zoisa, ki se l. 1776. pritožuje pri vladi nad zanikrnostjo in škodljivo gozdno izrabo s strani blejski graščini podložnih kmetov: pravi namreč da razni izdelovalci sodov, škafov in véder v poključkih gozdovih delajo velikansko škodo s tem, da na tisoče klafter lesa, ki jim preostane kot neuporaben za njih obrt, pusté enostavno propasti, mesto da bi se ta les porabil za oglje. (Konec prih.)

100 ton italijanskega tobaka za Norveško. Dobava velike količine dišeče božje trave, ki jo obseva italijansko sonce, je Norvežanom zagotovljena, da bodo lahko mirno ribarili, zraven na kadili.

Švedski konji za Nemčijo. Južni kraji Švedske imajo mnogo konj. Konje bodo izvažali po medsebojnih gospodarskih dogovorih za vprežno živino na nemške kmetije.

Vodovodi, ki so jih gradili Rimljani — dolge po več kilometrov. V Rimu še danes uporabljajo tri take »akvedukte« iz tistih časov, ker na vsak način dokazuje solidno zgradbo in mojstrstvo takratnih gradbenikov. Slika prikazuje dva vodovoda, ki sta dovajala vodo mestu Rimu.

Dr. jur. et phil. Jos. Žontar:

KRANJSKI »CONSESSUS COMMERCIALIS« IN NJEGOVO DELO ZA NAPREDEK ŽELEZARSTVA

3. PRITOŽBE PROTI ZOISOVEMU MONOPOLU V TRGOVINI ŽELEZA.

Spisi kranjskega komerčnega konsesa nudijo zanimiv pogled v razne industrijske, obrtne in trgovske panoge, s katerimi se je moral ta urad baviti. Na tem mestu želim prikazati njegov skromen delež pri reševanju vprašanj našega železarstva.

Leta 1750. se je pritožil pri dunajski vladi Anton Grošelj, fužinar iz Kroepe, proti veletrgovcu Michelangelu Zoisu. Trdil je, da ima pooblastilo od ostalih tamošnjih podjetnikov. Poudaril je, da so tudi kranjski fužinarji navezani na koroško železo in jeklo, ki se pa ne more dobiti v zadostni količini, ker ima Zois monopol trgovine s koroškim železom. Zato pravi, naj oblast razveljavi pogodbo, ki jo je sklenil Zois z upravo škof. bamberskih rudnikov in fužin na Koroškem, zlasti v Volšperku za odkup železa.

Dvorni komerčni svet je imel že opraviti s podobno pritožbo zoper Zoisa. Puškarji v Borovljah so nastopili proti njemu. Zois jim je moral obljubiti, da jih bo redno preskrboval z zadostno količino železa in jekla. Zato je bil dv. komerčni svet mnenja, da nikakor ne gre pustiti eni osebi monopol pri izvozu železa v škodo malih producentov v deželi. Naročil je komerčnemu konsesu v Ljubljani, naj poskrbi, da bo Zois zalagal fužinarje v Kropi in Kamni gorici s potrebnimi surovinami, sicer mu bodo razveljavili pogodbe na Koroškem.

V Ljubljani pa je imel Zois krepko zaslombo; saj je sam pripadal komerčnemu konsesu. Tu so prikazali Grošljev nastop kot grdo obrekovanje za trgovino z železom velezaslužnega Zoisa. Višji rud. sodnik je dobil nalog, da zasliši Grošljo, ki je vztrajal pri trditvi, da je Zoisov monopol škodljiv za kranjske fužinarje. Toda stanovski tovariši v Kropi in Kamni gorici so pustili Grošljo na cedilu. Trdili so, da je nastopal Grošelj sam brez njihovega pooblastila in da se ne strinjajo z njim. V Kropi sploh ne reflektirajo na koroško železo in jeklo, ker uporabljajo le domače železo. Zdaj je komerčni konses izrekel kazen, da mora Grošelj zaradi obrekovanja plačati globo 12 cekinov, kar je bilo precej. V. rud. sodnik je pozval Grošljo v Ljubljano in ga dal zapreti v mestni zapor, dokler ni položil globe.

Grošelj pa ni bil edini, ki se je pritoževal zoper Zoisov monopol. Novembra 1766 je naročil dv. komerčni svet kranjskemu konsesu, naj izvrši točne poizvedbe o sledeči ovadbi, ki so jo prejeli na Dunaju: baron Michelangelo Zois je baje glavni trgovec s koroškim železom, ki ima pri njegovi prodaji v taki meri monopol, da more po lastni volji trgovski promet s koroškim železom pospešiti ali ustaviti ter pritiskati na ceno blaga v škodo vsej deželi. Kranjski konses bi moral v teku 6 tednov podati strokovno mnenje o delovanju Zoisa. Znal se je pa dobro izrezati. V svojem poročilu trdi, da bi zelo rad ustregel uradnemu pozivu, da pa ne more izpolniti ukaza, ker zadeva ne tiče

kranjskega, marveč koroško železo. Za to pa je pristojen koroški komerčni konses. Menijo pa, da pritožba zoper Zoisa ni utemeljena, ker je vendar koroškim fužinarjem na prosto dano, s kom sklepajo prodajne pogodbe za železo. Ako pa skuša Zois v trgovini z železom obogateti, to ni nikako kaznivo dejanje. Zeleti bi bilo, da bi imeli še več tako sposobnih trgovcev, kakor je Zois, ki ga upošteva tudi vlada, saj mu je pred kratkim (l. 1760) podelila baronski naslov.

4. POSKUS IZVOZA TRŽIŠKIH KOS V RUSIJO.

L. 1763. je sporočil dvorni komerčni svet na Dunaju, da bo dana prilika, izvoziti več sto tisoč kos v Rusijo. Zato naj sporoči kranjski komerčni konses, ali bi bili tržiški producenti kos in srpov v stanu prevzeti dobavo določenega števila teh izdelkov. Konses naj predloži imena tržiških producentov, obrtniška znamenja njihovih izdelkov, vrste kos, ceno in plačilne pogoje (eventualni respiro). Žal niso ohranjeni nadaljnji spisi o tej zadevi. Zato ne vemo, koliko je bil poskus uresničen. Zdi se, da so ovirali pri tem tržiške producente Korošci, ki so delali težave pri dobavah koroškega jekla, ki so ga rabili v Tržiču za izdelovanje kos. Vidi se pa, da so uživali tržiški izdelki že tedaj velik sloves.

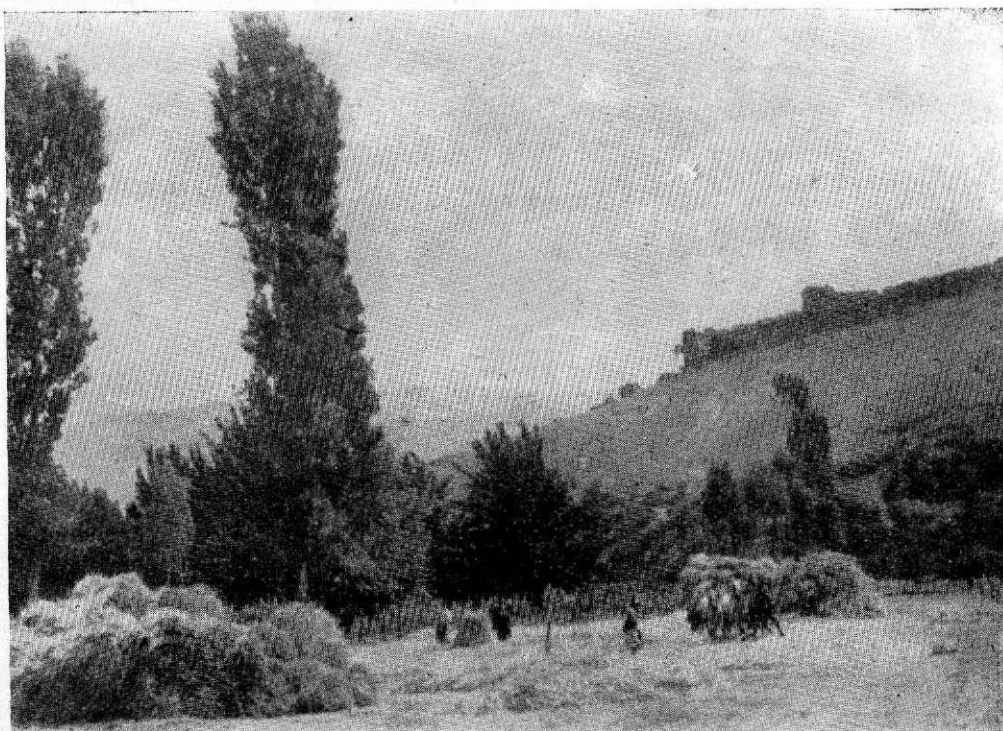
5. BORBA PROTI ITALIJANSKI IN ŠVEDSKO - RUSKI KONKURENCI.

Strokovni krogi so presojali položaj kranjskega železarstva precej kritično. Trdili so, da stalno nazaduje. V začetku 18. stoletja je želel radovljiški graščak grof Thurn s posojilom iz državne blagajne ustanoviti privilegirano trgovsko družbo za izvoz kranjskega železa, ki bi pod-

prla tudi male fužinarje, da bi mogli modernizirati svoje obrate. Toda fužinarji niso zaupali radovljiškemu graščaku. Zato tudi dunajska vlada ni odobrila privilega.

Sredi 18. stoletja pa je začela groziti trgovini s kranjskim in koroškim železom nova nevarnost. Majhne države v severni in srednji Italiji so se skušale osamosvojiti v proizvodnji železa. Pozimi l. 1751. je sporočil avstrijski poslanik v Benetkah, markiz de Prie, da nameravajo Benečani ustanoviti v bližini Padove več tovarn železa, med njimi tudi za izdelovanje kos. Ker pa nimajo doma strokovno izvežbanih delavcev, jih bodo skušali privabiti iz Koroške. Železo pa nameravajo uvažati iz Bosne preko Dalmacije. Na podlagi tega obvestila je naročila dunajska vlada v Celovec in Ljubljano, naj strogo pazijo. Odslej ne sme nobeden delavec zapustiti dežele brez posebnega »potnega lista«. Tuje emisarje, ki bi zapelevali ali prigovarjali k izselitvi, naj zapro in strogo kaznujejo. Glede industrije kos pa so bili na Dunaju še uverjeni, da brez kranjskega oziroma koroškega jekla tudi Benečani ne bodo v stanu izdelovati boljše vrste kos.

Pri tem pa niso opazili, da se je bližala še mnogo hujša nevarnost, namreč uvoz švedskega in ruskega železa oziroma jekla v Italijo. Že l. 1772. je nek referent predlagal, naj bi cesar prepovedal ladjam, ki vozijo severno železo, pomorsko pot skozi Kanal mimo Calaisa in skozi preliv Gibraltar. Na Dunaju niso jemali zadeve še resno, ker so dovoljevali študijska potovanja švedskim montanistom n. pr. Angersteinu in baronu Funku, ki sta prepotovala Štajersko, Koroško in Kranjsko ter si ogledovala tehnične naprave pri rudnikih in fužinah.

Bogata južnosrbska pokrajina ob času žetve. Po zlatem klasju zapode konje po načinu starodavne mlačve

Izčrpno razpravo o razmerah v železarstvu je sprožila francoska spomenica (Reflexions sur l'ordonnance du 24 avril 1759 portant établissement d'un magasin de fer à St. Veit) nekega Mr. Moter-ja, ki je prepotoval Koroško in Kranjsko ter predložil v svojih opazovanjih spomenico dv. komerčnemu svetu. Splošno kritikuje tehniko proizvodnje železnih izdelkov in slabo organizacijo prodaje. Pri tem primerja tehniko izdelovanja žebeljev, žice, pušk, topov (v Borovljah) z načinom produkcije v francoskih in belgijskih tovarnah. Posebno hvali Liège (Lüttich). Iz poročila se da posneti, da so uporabljali v zahodnoevropski industriji že pred izumom parnega stroja precejšno število strojev, ki so omogočali mnogo večje število izdelkov, pa tudi daleko bolj enakomerno. Zato priporoča Mr. Monter, naj privabijo v deželo tuje podjetnike ali strokovno izvežbane mojstre, da se tehnično izpopolnijo železarne na Kranjskem in Koroškem. Zaradi bližine morja bi mogla ta podjetja izvažati ne le v Italijo, marveč tudi na Španjo, Portugalsko in Levanto ter uspešno konkurirati s francoskimi podjetji. Omenjeni strokovnjak je bil celo mnenja, da bi kazalo urediti na Kranjskem industrijo orožja (krogel, topov), ki bi tekmovala s francoskimi tovarnami v Auxonne (jugovzhodno Dijona)).

To obsežno spomenico je prejel julija 1762 tudi kranjski komerčni konses v roke z naročilom, da stavi primerne predloge za uresničenje načrtov. Toda po smrti barona Raigersfelda ni bilo pri deželni vladi v Ljubljani ljudi tako širokega obzorja. Niso vedeli, kaj bi svetovali za napredek kranjskega železarstva. Spis je obtičal 2 leti. Šele na ponovni poziv dvornega komerčnega sveta se je obrnil kranjski konses na uglednega koroškega industrijca pl. Thyssa in ga prosil za pojasnilo, kaj so sklenili na Koroškem za povzdigo železarstva. Šele januarja 1765 so poslali

iz Celovca zapisnik seje komerčnega konsesa z dne 18. aprila 1764, ki priča, da so bili na Koroškem bolj delavni. Seje so se udeležili člani konsesa in rudarskega urada. Komerčni svetnik pl. Thys je sporočil, da je prejel iz Belgije moderen stroj za rezanje železa, ki bo pospešil in povečal produkcijo žice in žebeljev. Zanimivo je, da je v teku debate poudarjalo več članov konsesa, da bodo fužinarji težko uvedli takšen stroj v svojih obratih, ker so delavci naravnost »zatelebani« v stari poddedovani način produkcije. Zato bodo morali člani konsesa najprej sami napraviti poskuse s strojem. Šele ko se bo dobro obnesel, je upanje, da ga prevzamejo tudi drugi obrati. Na dnevnem redu so bili še nadaljnji ukrepi za izboljšanje produkcije žebeljev, žice, o pospeševanju izvoza kos, srpov in železne posode. Glavni referat o konkurenci švedskega in ruskega železa na italijanskih tržiščih je imel vrhovni rudarski mojster. Z Dunaja je prišlo poročilo, da so Napolj, Sicilija in papeževa država kar preplavljeni s švedskim in ruskim železom, ki se prodaja za 25 % ceneje kakor koroško. Vrhovni rud. mojster je trdil, da pozna to dejstvo, vendar meni, da bo imelo koroško železo, zlasti pa jeklo vedno prednost pred švedskim. Upa, da bodo konkurenco že v kali zadušili. Potrebno je izboljšati kakovost domačega izdelka, obenem pa znižati mu cene. Predlagal je, naj pozovejo komerčno intendanco v Trstu ali naravnost kakšnega napoljskega trgovca, da sporoči, po kakšnih cenah prihaja severno železo na trg. Ako izvira nizka cena tujega železa od cenejše manipulacije, predlaga, naj se obrne konses do avstrijskega poslanika na švedskem, da preskrbi vzorce glavnih sortimentov švedskega železa in jekla, da bi mogli pravilno kalkulirati. Najbolje bi bilo seveda, ako pošljejo strokovnjaka na švedsko, da prouči tamošnji način rudarjenja.

S poročilom koroškega konsesa v Ljubljani niso dosti pridobili. Morali so poizvedeti nekaj več o ureditvi domačih rudnikov železa, o kakovosti železne rude in o načinih predelovanja surovega železa in jekla. Zato so poslali višjemu rudarskemu sodniku pl. Aichelburgu dopis s sledečo vrsto vprašanj:

1. Ali je na Kranjskem dovolj železne rude za povečanje in razširjenje železarn?

2. Ali je na razpolago dovolj jamskega lesa in lesnega oglja; ali se ravna pri izkoriščanju gozdov po gozdarsko-strokovnih vidikih?

3. Ali nastopajo v bližini fužin plasti črnega premoga; kje so znana najdišča premoga v deželi v taki bližini, da bi ga mogli voziti k železarnam?

4. Ali se kranjsko železo in jeklo slabo prodaja? Ali je iskati vzroke v visoki ceni, ki izvira morda od tod, da so topilnice daleč proč od rudnikov železa, kar podraži prevoz rude? Ali so morda rovi zaradi pomanjkanja denarnih sredstev preveč površinsko in na kratko ter premalo v globino speljani?

5. Ali bi se dala cena železnim izdelkom znižati?

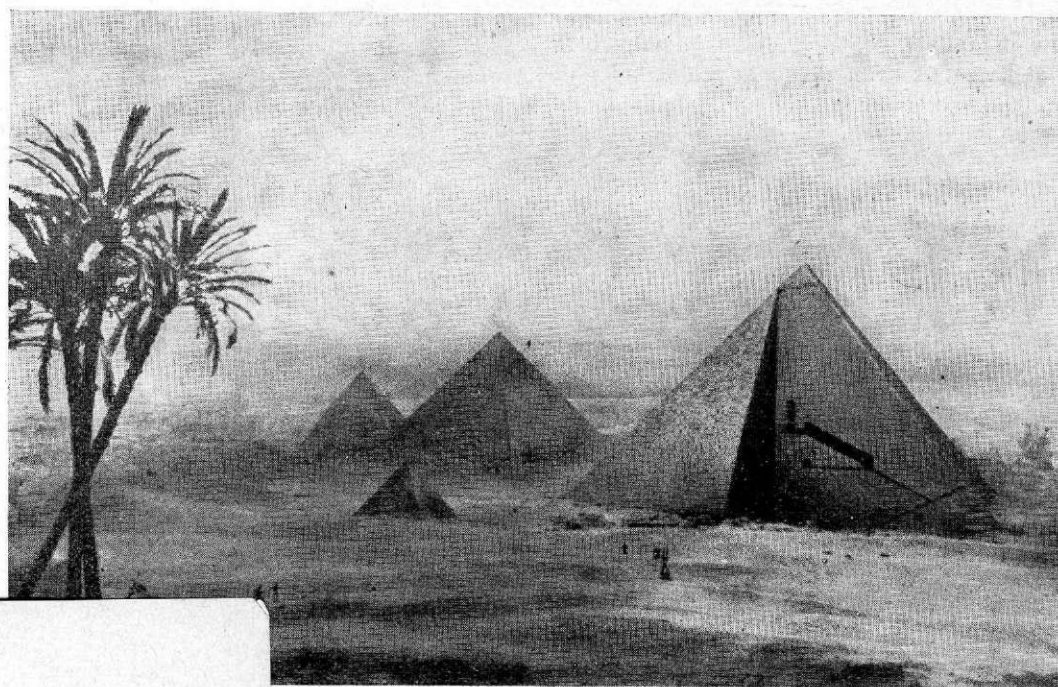
6. Ali bi ne bilo primerneje, da ne bi puščali surovega železa iz dežele, marveč ustanovili na Kranjskem več tovarn železnih in jeklenih izdelkov?

7. Katere vrste železnih in jeklenih izdelkov bi bilo najbolj potrebno izdelovati?

Kranjski komerčni konses ni dočakal strokovnega odgovora v. rud. sodnika, ki je bil skrajno malomaren in nedelaven. Prej je dospelo izčrpno poročilo glavne komerčne intendance v Trstu, ki je sijajno orisala razvoj tuje konkurence na italijanskih tržiščih železa.

V republiki Genovi, v Toskani, vojvodstvu Castro in Ronciglione, v Bergamu in Bresciji (beneška republika) ter v papeževi državi so bili sicer že od nekdaj majhni železarski obrati in rudniki železa. Zadnjih 10–15 let pa so podjetja povečali. Fužine v Castro in Ronciglione dobivajo zdaj surovo železo tudi iz Piombina. Produkcija je tako narastla, da je papeška kómora prepovedala uvoz tujega železa v rimski Campagni in Umbriji, torej ob Tirenskem morju in pri Anconi. V Marki Anconi je bil prepovedan uvoz tuje železne žice. Ako bodo tamošnja domača podjetja tako dobro uspevala, utegnejo slediti še nadaljnje prepovedi n. pr. v dotlej še odprtih pokrajinah Urbino, Ravenna in Ferrara. Podjetje v Palo, ne daleč Sredozemskega morja, je začelo izvažati tudi v kraljestvo Napolj - Sicilijo. Ob tirolski meji so zaznamovali nove naprave v Feltre in Cadore. Pred dvema letoma so odkrili železno rudo v Garfagnani (Modena) in dobavljajo železo proti Bologni.

To je bil težak udarec kranjski in koroški trgovini z železom, kajti v Italiji izdelano blago je konsumentu bliže, zato ceneje. Pri tem ne odloča boljša kakovost kranjskih in koroških železnih izdelkov, marveč le nižja cena. (Se nadaljuje.)

milijonov prebivalcev. Slovencev je tam okrog 3000. Glavno na dežele je puščava, le območje Nila je obljudeno. Tu je kultura. Vladači so bili faraoni, častili so jih kakor bogove. Se je »združil s soncem«. Pokopavali so jih v grobnice piramid. Vladač je vladal, tem večja je bila njegova piramida, ki so jo gradili iz kamna. Najvišja je Cheopsova piramida in sicer 145 m s 1 milijona m³. Slika kaže prerez piramide z grobnico.

Vodno uporabo po načinu zgrajeno.

Potrošnja kruha v Beogradu se je zmanjšala za 30 %, odkar so predpisali, da mora biti mešan s koruzno moko. Pravijo, da so na merodajnih mestih s tem zelo zadovoljni, ker so posamezna domačinstva začela uporabljati lastne zaloge.

PRIMERJAVA DRAGINJE

Primerjava draginje

Vojna in vse, kar vojno spremlja, je vplivalo na podražitev življenjskih potrebščin. Val draginje je nastopil po vsej Evropi, po vsem svetu in se bolj ali manj vali še dalje, kolikor ga niso v posameznih državah zaustavili protidraginjski ukrepi. Čudno je sicer, da se pri nas niso podražili le proizvodi, pri katerih smo navezani na dražji uvoz, nego tudi tisti, katerih imamo dovolj doma in pridelovanje ni stalo niti pare več, toda o tem je bilo že toliko pisanega, da je pogrevanje stvari nepotrebno. Začelo se je in se je vlekle dalje kakor veriga.

Za koliko je narasla?

Draginjo smo občutili vsi, toda kako jo ugotoviti proti prejšnjim mescem in letom, da bo porast življenjskih stroškov res objektivno prikazan? Kajti cimet na primer se je podražil za 200 %, kajmak pa mogoče le za 4 % itd. Kateri odstotek naj pravilno pokaže draginjo proti prej. Tako pri vseh živilih; podražitev ni bila nikjer enako visoka. Mnogo so govorili in pisali o raznih primerjavah. Nekateri so dejali tako, drugi drugače in dokazovali na različne načine. Sicer pa smo o tem podrobneje pisali v št. 8. T. V. leta 1940.

Najbolj stvarna primerjava

Mi smo za primerjavo draginje takoj vzeli doslej v naši državi gotovo najbolj stvarno in preizkušeno osnovo za ocenjevanje življenjskih stroškov posameznika in družin v posameznih dobah: podlago statistične revije »Indeks«, ki jo vodi g. A. Benko Grado v Zagrebu. Ta revija vodi pregled življenjskih stroškov najprej na znanstveno ugotovljeni osnovi najnujnejših življenjskih potrebščin in drugih, kar je še bolj važno, vedno za iste in enake količine in kakovosti za več let nazaj. (Nekaj podobnega vodi tudi Narodna banka, četudi na drugi podlagi.)

Ako hočemo dobiti pravilno primerjavo porasta cen s katero koli dobo, moramo primerjati vedno enake in iste količine. To pa izkazuje prav A. Benko Grado, zato so njegovo primerjavo sčasoma osvojili tudi drugi.

Splošne in krajevne razmere

Omenjena revija ugotavlja življenjske stroške na podlagi podatkov iz vse države, torej splošno stanje, in primerjavo. Do neke mere velja taka splošna primerjava res tudi za vse kraje, kajti noben kraj danes ni več stoodstotno vezan na svoje krajevne razmere (obleko kupujemo po mestih, tudi živila si dobavimo od drugod v kakih primerih itd.). Vendar pa ostanejo v vsakem kraju neke krajevne razmere, ki vplivajo na draginjo bodisi iz teh ali drugih gospodarskih ali prometnih razlikosti. Seveda so te krajevne različnosti upoštevane tudi v splošnem izkazu, kajti kakor je Benkov indeks prejemal podatke za svojo sestavo prej, tako jih prejema sedaj iz

vseh krajev in vedno za iste in enake količine, da tudi tak splošni izkaz do svoje meje objektivno pokaže porast ali padec draginje za vse kraje.

So pa še čisto krajevne okolnosti, ki jih splošni indeks ne more upoštevati in ne upošteva. Na primer so ponekod stanovanja prav poceni ali prav draga, drva dražja ali cenejša, konsumi, električna razsvetljava, mleko, meso itd. To povzroča posebne krajevne razmere in pravimo, da je življenje v Breznici glede nekaterih predmetov cenejše kakor na Jesenicah, da so drva v Zagrebu dražja kakor na Jesenicah. Na krajevne razmere kolikor toliko vpliva tudi kaša KID.

Take krajevne posebnosti upošteva posebno krajevni indeks za krajevne razmere. Sicer pa so vse te osnove poznane vsem delavskim zastopstvom, ki tudi sama vodijo ves pregled draginje. Na drugi strani pa je stvar primerjave znana že iz vsakokratnih zapisnikov h kolektivnim pogodbam.

Mesečni minimalni življenjski stroški

V naslednjem prinašamo pregled mesečnih stroškov po računu na osnovi sestave A. Benka Grada tako za splošne, kakor za krajevne jeseniške razmere. Priobčujemo skupni potrebni znesek za 4 člansko družino za vsak mesec. Iz tega je razviden porast draginje od mesca do mesca. V tem znesku pa so zapopadani izdatki za živila, obleko in obutev, kurjavo in razsvetlavo, stanovanje in še razne izdatke.

Minimalni mesečni stroški za živila 4 članske družine (mož, žena in dva otroka) na Jesenicah januarja in februarja 1941

Ž i v i l a	Količina mesečno na osebo	j a n u a r		f e b r u a r	
		cena po enoti	stroški	cena po enoti	stroški
		din	din	din	din
1. pšenična moka št. 6	8,— kg	3,15	75,—	4,50	108,—
2. koruzna moka	4,— kg	3,75	45,—	4,—	48,—
3. krompir	5,— kg	1,50	22,50	1,90	28,50
4. fižol (grah)	3,— kg	6,50	58,50	6,25	56,25
5. riž	1,— kg	10,—	30,—	14,—	42,—
6. sladkor	1,50 kg	15,62	70,29	17,75	79,88
7. govedina	3,— kg	18,—	162,—	18,—	162,—
8. riba (belica)	0,50 kg	28,—	42,—	28,—	42,—
9. svinjska mast	1,50 kg	17,—	76,50	27,—	121,50
10. mleko	10,— l	3,—	90,—	3,—	90,—
11. kravji sir (kajmak)	0,60 kg	30,—	54,—	30,—	54,—
12. surovo maslo	0,25 kg	50,—	37,50	52,—	39,75
13. jajca	15 kosov	2,—	90,—	150,—	67,50
14. sadje	4,— kg	9,—	108,—	9,—	108,—
15. kava	0,20 kg	78,—	46,80	103,—	61,70
16. kavina primes	0,50 kg	17,50	26,25	20,—	30,—
17. sol	0,30 kg	2,25	2,25	2,25	2,25
18. razno			51,85		58,07
			1089,04		1198,50

Minimalni mesečni stroški za življenjske potreščine 4 članske družine skupno leta 1940. in prva dva mesca leta 1941.

Po splošni sestavi Po krajevni sestavi

	din	2072,76	din	1972,77
januar				
februar				
marec				
april				
maj				
junij				
julij				
avgust				
september				
oktober				
november				
december				
januar 1941				
februar 1941				

Od posameznih postavk, ki tvorijo te skupne stroške, je človeku seveda najbližja postavka za živila; cena teh je tudi krajevno najbolj različna, zato bomo račun stroškov za živila prinašali vsak mesec sproti. Ta stroškovnik za živila je sestavljen na osnovi zgoraj omenjene Benkove sestave, cene pa so krajevne, torej jeseniške, upoštevaje kašo KID.

V številki 8. T. V. leta 1940. smo prinesli k tej sestavi podrobno razlago, v naslednjem pa prinašamo stroškovnik za živila v letošnjih prvih dveh mescih.

Znatno zvišanje stroškov za živila v mesecu februarju nastopa zaradi delne prilagoditve cen kaše KID zunanji trgovini.

MEZDNI SPORAZUM

Po razpisu pomočnika fin. ministra, razglašenem v »Službenih novinah« z dne 16. avg. 1933, br. 185/LVI/855, takse prosto.

Kolektivna pogodba

o draginjskih dokladah k prejemkom delavstva Kranjske industrijske družbe na Jesenicah in Javorniku.

§ 1.

Vse delavstvo, ki je pri KID vstopilo v službeno razmerje pred 31. decembrom 1940 in ki je bilo v staležu vsaj do vštetega 1. februarja 1941, prejme v dodatno pokritje izdatkov zaradi narasle draginje za dobo od 1. junija 1940 do 31. januarja 1941 enkratni draginjski prispevek v znesku din 25,50.

§ 2.

Vse delavstvo bo prejemalo od 1. februarja 1941 dalje za čas trajanja sedanje draginje sledeče draginjske doklade:

1. a) Odrasli delavci, ki so dovršili 18. leto starosti — draginjski pribitek k skupinski mezdji po din 2,— na uro;

b) odrasli delavci, ki so dovršili 18. leto starosti in ki ne spadajo med pomožno osebje v smislu zakona o zaščiti delavcev, pa se jim plačuje po 30 dnin na mesec, ne glede na število dni v mescu, ter mladostni delavci, ki niso gojenci železarske strokovne nadaljevalne šole KID — draginjski pribitek k skupinski mezdji po din 1,60 na uro.

Izrečno se pripominja, da se te doklade ne upoštevajo pri računu akordnih pribitkov, doklad za usposobljenost in otežkočeno delo odnoso pri akordnih in režijskih premijah, kar vse se izračuna le na temelju skupinskih mezd brez draginjskega pribitka.

Te draginjske doklade se torej upoštevajo le pri računu čistega skupinskega zaslužka, pribitka za prekočasno delo in pri plačilu dopustov ter odpravkov po §§ 219.—221. o. z.

2. a) Oženjeni delavci družinsko draginjsko doklado za zakonsko neločeno ženo, ki ni uslužbena pri KID — po din 350,— mesečno;

b) delavci družinsko draginjsko doklado za zakonske, adoptirane in priženjene otroke pod 14. letom starosti, ako žive v njihovi oskrbi — po din 100,— mesečno.

3. Delavci gazisti pavšalno mesečno draginjsko doklado po din 420,— in dodatno družinsko doklado po določbah odst. 2.

Delavcem, ki so nastopili službeno razmerje pred 1. februarjem 1941 in ki izstopijo oziroma bolehalo ali so pozvani na vršitev vojaške dolžnosti, pritiče doklada za ženo in otroke za ves započeti mesec, v katerem so dejansko še vršili delo pri podjetju.

Novo vstopivšim delavcem pritiče ta doklada za ves mesec, ako vstopijo v prvi polovici mesca, medtem ko se ta doklada za tisti mesec ne izplača onim, ki vstopijo v drugi polovici mesca.

§ 3.

Draginjski prispevki v smislu § 1. se izplačajo 18. marca t. l.

Draginjske doklade, navedene v § 2., se bodo izplačevale vsakega 18. dne prvega kolektorskega meseca, sledečega računskemu mesecu.

§ 4.

Ta pogodba se more vsak čas odpovedati s 30 dnevnim odpovednim rokom z iztekom koncem meseca. Odpoved se mora izvršiti s priporočenim pismom.

Za pravno veljavnost odpovedi na delojemalski strani je potrebno, da podpiše odpoved večina delavskih organizacij izmed podpisnic te pogodbe.

§ 5.

Kolektivna pogodba o draginjskih dokladah, ki je bila sklenjena 28. decembra 1940, je prenehala veljati 31. januarja 1941.

Z a p i s n i k

o ugotovitvah h kolektivni pogodbi o draginjskih dokladah.

Podpisani zastopniki Kranjske industrijske družbe ter strokovnih organizacij delavstva, zaposlenega v družbenih obratih na Jesenicah ter na Javorniku, in sicer Jugoslovanska strokovna zveza, Narodna strokovna zveza in Zveza združenih delavcev so sklenili danes kolektivno pogodbo o draginjskih dokladah s priloženim besedilom.

Sporazumno se ugotavlja sledeče:

1. Odmera enkratnega dodatnega draginjskega prispevka za dobo od 1. junija do 31. decembra 1940 — v smislu odstavka 1. a) zapisnika z dne 28. decembra 1940 — se je določila sledeče:

a) Povprečje eksistenčnih minimov	lokalno din	splošno din
junij—december 1940	2.256,71	2.513,72
januar—avgust 1939	1.777,13	1.781,26
razlika	479,58	732,46
razlika v odstotkih	27,00 %	41,12 %
porast draginje $p = 3 \times 27,00 + 41,12 =$	30,53 %	

4

Opomba: Splošni eksistenčni minimum je vzet iz statistične revije »Indeks« A. Benko-Grado, Zagreb. Lokalni eksistenčni minimum je pa sestavljen na podobnih osnovah, upoštevajoč živilske cene kašte KID odnosno lokalne tržne cene, povprečje postavke za kurjavo in razsvetljavo iz leta 1939. in vse ostalo iz revije »Indeks«.

b) Povprečna čista mezda (to so akordni, režijski in nadomestni zaslužki) je znašala v dobi januar—avgust 1939 din 60,84 in v dobi junij—december 1940 z vključno draginjsko doklado din 77,22. Skupna izplačana vsota draginjskih doklad v razdobju od 1. junija do 31. decembra 1940 je znašala din 9.359.286,— odnosno na mesec din 1.337.041,—, pri čemer odpade na dnino in delavca povprečno 12 din 13 par draginjskega pribitka.

V smislu navedenih podatkov sledi: na povprečna čista mezda v dobi januar—avgust 1939 din 60,84 prišteje se porast draginje vključno do bo junij—december 1940 — 30,53 % 18,57

povprečna čista mezda bi morala znašati 79,41
dejansko izplačana čista mezda 77,22

preostane v izplačilo 2,19

Izredni dodatni prispevek bi torej moral znašati: din

$p = 9.359.286 \times 2,19 =$ din 1.689.821,—
12,13

dejansko je bilo izplačano „ 1.621.037,—
preostane v naknadno izplačilo din 68.784,—

2. Odmera enkratnega dodatnega draginjskega prispevka za mesec januar t. l. se je določila sledeče:

a) Eksistenčni minimum	lokalno	splošno
januar 1941	din 2447,75	din 2721,40
januar—avgust 1939	„ 1777,13 „	„ 1781,26 „
razlika	din 670,62	din 940,14
razlika v odstotkih	37,73 %	52,83 %
porast draginje	$p = 3 \times 37,73 + 52,83 = 41,51 \%$	

4

b) V januarju je bilo opravljenih 117.371 dni (brez prekočasnih pribitkov) in je znašala draginjska doklada na dnino 23,20 din.

V smislu navedenih podatkov sledi:

povprečna čista mezda v dobi
januar—avgust 1939 din 60,84 na dnino
prišteje se porast draginje
vključno januar 1941 „ 25,25 „ „
— 41,51 % „ 86,09 na dnino

odbitna postavka v smislu
odstavka 1 b) zapisnika
z dne 28. dec. 1940 „ 62,50 „ „

ostane kot drag. doklada din 23,59 na dnino
dejansko izplačano „ 23,20 „ „

preostane v izplačilo din 0,39 na dnino

Izredni dodatni prispevek znaša torej

$p = 117.371 \text{ dni} \times 0,39 \text{ din} = 45.775,—$

Izredna dodatna prispevka, kakor sta izračunana v odst. 1. in 2., se porazdelita skupno na aktivne delavce, ki so bili v staležu pred 31. decembrom 1940 in vsaj do 1. februarja 1941.

3. Odmera draginjskih doklad od 1. februarja 1941 dalje se določi sledeče:

Za osnovo se upošteva splošni eksistenčni minimum za januar t. l. in lokalni eksistenčni minimum pa sestavljen iz živilske cen mesca februarja t. l. in ostalih cen pa po stanju mesca januarja t. l. Za mezdne osnovne služi povprečje dobe junija—decembra l. 1940.

Eksistenčni minimum	lokalno	splošno
januar (odn. febr. 1941)	din 2576,82	din 2721,40
januar—avgust 1939	„ 1777,13 „	„ 1781,26 „

razlika din 799,69 din 940,14

razlika v odstotkih 45,— % 52,83 %

porast draginje $p = 3 \times 45,— + 52,83 = 46,95 \%$

4

Računa se dalje z vključeno rezervo s porastom 48 %.

V smislu teh podatkov in mezdnih osnov, kakor so navedene v odst. 1 b) tega zapisnika, sledi:

povprečna čista mezda v dobi

januar—avgust 1939	din 60,84 na dnino
prišteje se porast draginje	
vključno januar (odn. februar) 1941 48 %	„ 29,20 „ „
	din 90,04 na dnino

odbitna postavka v smislu
odst. 1 b) zapisnika z dne
28. decembra 1940 „ 62,50 „ „

ostane kot drag. doklada din 27,54 na dnino

Mesečni iznos

$D = 1.337.041 \times 27,54 = 3.035.623,— \text{ din}$

12,13

Sporazumno se določi, da se od tako izračunane mesečne doklade razdeli ca. 60 % kot draginjski pribitek k skupinskim mezdam in preostanek na draginjske družinske doklade i. t. tako, da ostane draginjski pribitek brez vpliva na akordne pribitke, doklade za usposobljenost in oteženo delo odnosno na akordne in režijske premije.

5. Zastopniki KID izjavljajo, da so se nove draginjske doklade odmerile nekvarno oz. neobvezno za bodoče ureditve, vendar s pripombo, da bo podjetje tudi v bodoče skušalo prilagoditi nadaljnje draginjske prispevke eventualnim nadaljnjim porastom draginje za večmesečna razdobja nazaj, ako bo prosperiteta podjetja to dovoljevala.

6. Če bi KID kakemu delavcu na podlagi napačnih ali ne več pravih podatkov o njegovih rodbinskih svojcih izplačala previsoko doklado za ženo ali otroke, je tisti dolžan, to takoj prijaviti mezdnemu uradu, da se podatki popravijo. Kdor bi v takem primeru prijavo opustil, zapade kazenskemu postopanju v smislu določb delovnega reda.

7. Ta zapisnik s priloženim besedilom kolektivne pogodbe se sestavi v 7 izvornih izvodih, katerih prejmejo po 1 izvod Kraljeva banska uprava (Inspekcija dela), Socialni arhiv v Beogradu, Kranjska industrijska družba, vsaka organizacija, ki je podpisnica te pogodbe in starešinstvo zaupnikov.

Sklenjeno, prebrano in podpisano.

Jesenice dne 26. februarja 1941.

Za Kranjsko industrijsko družbo:

Dr. ing. Klinar Herman l. r.

Ing. Petrovič Srečko l. r.

Za Jugoslovansko strokovno zvezo:

Šavli Jože l. r.

Bizjak Janez l. r.

Za Narodno strokovno zvezo:

Zupan Tine l. r.

Lajner Adolf l. r.

Za Zvezo združenih delavcev:

Rajner France l. r.

Novšak Avgust l. r.

Ob prisotnosti zastopnikov starešinstva zaupnikov.

Pukšič Alojz l. r.

Priznanje

na katero je naša delovna vzajemnost lahko ponosna.

Nek delavski list, ki se odlikuje po temeljitih in stvarnih gospodarskih in socialnih razpravah, je prinesel študijo o položaju delavstva v zvezi z nastalo draginjo. List ugotavlja, da se je draginja dvignila od začetka vojne pa do prvih mescev letošnjega leta za okrog 60 %.

Potem našteva prizadevanja delavskih organizacij, da bi se porast cen življenjskim potrebščinam ustavil, da bi delavstvo, ki živi zgolj od mezd, ne bilo preveč prizadeto; pa tudi na splošno draginja ne koristi. Ker tega ni bilo mogoče doseči, je delavstvo in nameščenstvo pokrenilo akcije za draginji primerno zvišanje plač, kar je povsem razumljivo.

Delavski list navaja potem posamezne industrije, kje in koliko so dodale na zaslužkih zaradi draginje.

Na prvem mestu je železarska industrija KID, kjer znašajo draginjske doklade 48 %. (Če pa vzamemo še v račun delno nižje cene v kašti KID, potem ugotovimo, da draginja tu ni narasla za 60 % kakor splošno, nego manj, tako da je draginjski prispevek še bliže izenačenju odnosno je izenačen z naraslo draginjo. Pripomba.)

Katera podjetja sledijo na drugem, tretjem mestu itd., nas ne zanima. Naša delovna vzajemnost je zadovoljna, da je tudi pri tem razumevanju prva. To zadoštuje. Ako pa pomislimo, da so bile mezdne razmere delovnega človeka pri jesniški industriji tudi pred draginjo sorazmerno daleč najboljše in pred drugimi, potem se še marsikje drugod lahko zvišuje, da bo dosežena podobna mera.

Toda KID se ne trka na prsa za kako tako posebnost. To ni posebnost, to je v cilju naše delovne vzajemnosti, kajti naši smotri niso goli in prazni, nego so namenjeni dobrobiti delavstva, podjetja, kraja in domovine. Bog daj, da bi bilo mogoče delati in vztrajati na teh smotrih, da bi bilo mogoče izboljševati položaj za dobro vseh, da bi ne bilo slabše.

VREMENSKA NAPOVED

V januarski številki smo objavili zanimivo vremensko napoved, ki temelji na nekkih novih sklepanjih. Sotrudnik ugotavlja približno točnost svoje napovedi, kajti napovedal je zimsko vreme za dva mesca do konca januarja. Tako je tudi bilo. Ker se je ta napoved izkazala donekle resnično, bomo napoved na nadaljnje mesce objavili prav radi.

Iz predavanja ing. C. Rekarja, obratovodje jeklarn KID in docenta univ. kralja Aleksandra I.

BODOČNOST NAŠE STROKE

Razvojne možnosti jugoslovanskega železarstva

»Nekdanja osnova gorenjskega železarstva je bila železna ruda, ki je bila na razpolago v kraju samem. Danes te osnove ni več, zato je sedanja in bodoča osnova železarske delavnosti na Gorenjskem kvalitetno delo.«

Kvalitetno delo torej ni samo v interesu rasti in napredka naše stroke, temveč tudi v interesu našega obstanka, zaposlitve in kruha.

Za dosego kvalitetnega dela imamo vse pogoje: izvežbane rodove kovinarjev, napredno in sposobno vodstvo ter izglede za odkup proizvodov, kadar bodo kvalitetni in na tržiščih vsestransko konkurenčni.

Kot velika pridobitev nove dobe v tem stremljenju pa je vedno večja možnost izobraževanja delovnega človeka tako na polju čiste tehnike kakor na polju gospodarske razgledanosti, ki sta za kvalitetno delo in za modro in načrtno poslovanje predvsem potrebni. Izobrazba postaja vedno bolj last ljudstva; daleč so časi, ko so jo zapirali v privilegije. Danes znanost ni več srednjeveško zaprta, nego jo iniciatorji prinašajo v poljudni obliki med ljudstvo (strokovne knjige, strokovni članki, predavanja itd.). Kdor je sposoben, mu je na razpolago, nihče mu je več ne ovira in nihče je ne stavlja v kak privilegij.

Tako lahko prinesemo tudi v našem listu ponatis študije o naši stroki, ki nam ga je rade volje odstopil gosp. ing. C. Rekar. Četudi je bila razprava priobčena v strokovnih revijah, smatramo za prav, da se z gospodarstvom želez. stroke spozna vseh 5000 naših sodelavcev in da jo zato prinesemo predvsem v našem železarskem listu, kajti ni najbolj potrebno, da pozna železarsko gospodarstvo kak zastopnik trdke »igla«, mnogo bolj koristno je, da ga pozna železar.

* * *

1. Pomen železarstva.

Stopnja civilizacije naroda se izraža v količini železa, ki jo potrebuje. Od višine železarske in jeklarske proizvodnje države pa je danes odvisna njena borbenost in obrambna moč.

2. Poraba železa pri nas in drugod.

Kolikor moremo letošnje porabo železa in jekla v naši državi oceniti, bo znašala okrog 300.000 t ali okrog 20 kg na prebivalca. Ta poraba, merjena s porabo naših industrijsko močnih sosed, je zelo nizka, kajti poraba železa in jekla znaša pri teh na posameznega prebivalca. 80—200 kg.

3. Naše železarne.

V naši državi imamo 5 železarn, ki deloma krijejo to porabo. Njihova produkcijska sposobnost je sledeča: Železarna na Jesenicah z okrog 180.000 t martinovega jekla in 6000 t elektrojekla; Že-

lezarna v Štorah z okrog 20.000 t martinovega jekla; Jeklarna na Ravnah s ca. 10.000 t jekla; Železarna v Zenici z okrog 120.000 ton martinovega jekla in 3000 t elektrojekla.

4. Pridobivanje surovega železa.

Za to količino jekla potrebno surovo železo pridobivajo Jesenice do danes z eno visoko pečjo letne kapacitete 55.000 ton in z drugo visoko pečjo, ki je bila v decembru stavljena v pogon, z letno kapaciteto ca. 50.000 ton. Ti dve visoki peči stojita na Jesenicah v neposredni organski bližini jeklarne. Železarna v Zenici ima svoje visoke peči v precejšnji oddaljenosti v Varešu i. s. s skupno kapaciteto 50—70.000 ton. Višina storitve je odvisna od vsakokratne potrebe po sivem surovem železu v livarske svrhe. Železarna v Smederevu ima svojo visoko peč v veliki oddaljenosti na Majdanpeku s kapaciteto ca. 6000 ton surovega železa letno. Železarna v Štorah in Ravnah lastnih visokih peči nimata. Razen navedenih visokih peči imamo še visoke peči »samice« brez priključenih železarskih obratov i. s. visoko peč v Capragu s kapaciteto 20—25.000 t surovega železa letno, visoko peč v Topuskem s 4—5000 t letne proizvodnje in ono v Bešlincu s 5—6000 t letne kapacitete.

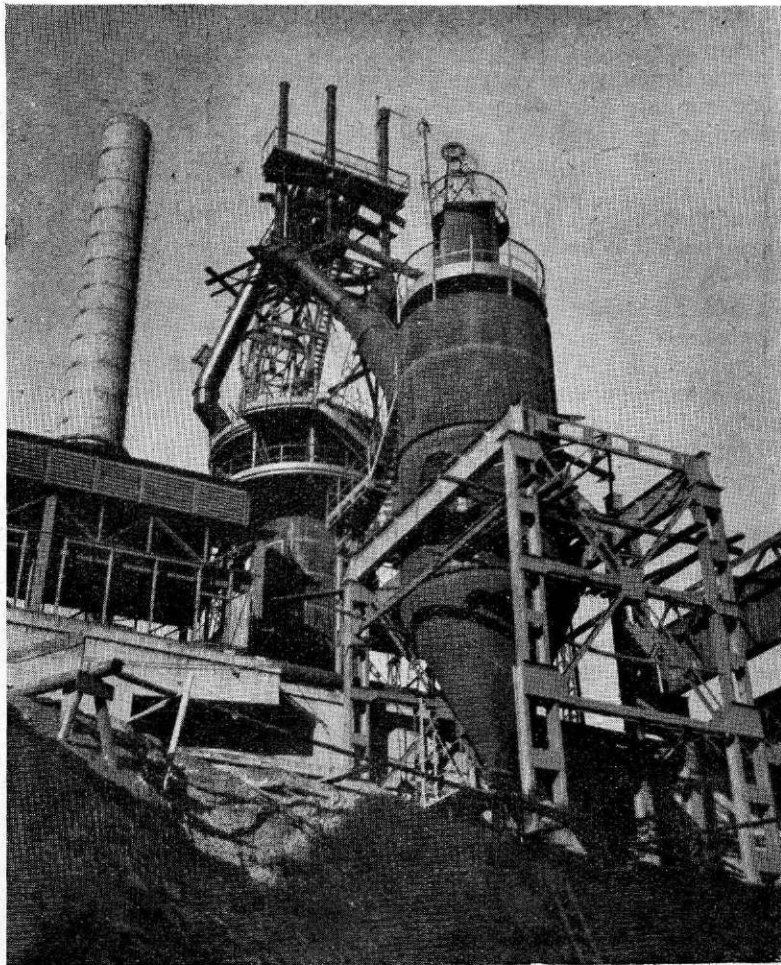
V preteklem koledarskem letu je bila v prvi polovici leta našim železarnam na razpolago produkcija ca. 60.000 t surovega železa, v drugi polovici pa ca. 75.000 ton — skupno torej ca. 135.000 ton

surovega železa naših visokih peči in to jeklarskega in sivega livarskega. Pomanjkanje surovin — zlasti surovega železa — je glavni vzrok, da lani naše železarne niso dosegle one produkcije, katero bi po svoji kapaciteti zmogle. V tekočem letu pa more naša železarska industrija računati s storilnostjo visokih peči skupno preko 200.000 t surovega železa.

5. Važnost razvrstitve in modernizacije železarskih postrojenj.

Nedostatek lokalne raztrganosti obratov z visokimi pečmi in železarn ter s tem zvezan nedostatek neizbežnih toplotnih izgub pri večjem delu naših visokih peči sta največ posledica dosedanjega in zgodovinskega razvoja jugoslovanske železarske industrije. V kratkih besedah moremo dosednji razvoj naše železarske industrije karakterizirati sledeče:

Jugoslovanske železarne se večinoma iz vzrokov, ki niso bili odvisni od njihovega tehniškega vodstva, skoraj tri desetletja niso modernizirale in razvijale. Pred 10 leti se je začela modernizirati in razširjevati naša železarska industrija na Jesenicah; njej so sledile ostale železarne. V tem času je bilo treba pristopiti zamujeno, modernizirati zastarelo in graditi novo. Predvsem v zadnjih 4 letih je bila investicijska delavnost, ki še nikakor ni zaključena in tudi ne more biti zaključena, izredno intenzivna. V tem desetletju je investirala jugoslovanska železarska

Za bodočnost naše stroke so potrebni zupanje v podjetnost, delo in zdravo gospodarjenje

industrija preko 600 milijonov dinarjev. Ker je bil potreben velik del tega kapitala samo za modernizacijo in so deloma bile izgrajene nekatere instalacije v dimenzijah, prikrojenih za bližnjo bodočnost, porast produkcijske kapacitete relativno ni bil tolikšen, kot bi ustrezal investiranemu kapitalu.

6. Nujne dopolnitve.

Zaradi velikih količin v tej dobi v inozemstvu razpoložljivega starega železa po nizkih cenah je naša železarska industrija zamudila priliko, da bi pravočasno izgradila visoke peči s takim volumnom, ki bi ustrezal kapaciteti jeklarn. To je v preteklem letu občutilo naše jeklarstvo, ko ni moglo dobiti iz inozemstva zadostne količine starega železa, domače zaloge starega železa in proizvodnja surovega železa obstoječih plavžev pa so bile manjše, kot je bila zahtevana produkcija surovega jekla. Podvzeti so bili koraki, da se to nadoknadi in lansko leto je bilo priča dozidave dveh visokih peči na Jesenicah in v Capragu s skupno kapaciteto ca. 75.000 ton. Nadaljnji razvoj našega železarstva, ki ga narekuje rastoča poraba železa in jekla, bo moral upoštevati vse momente obratne ekonomičnosti in čim boljše izrabe razpoložljivih surovin in energij, ako bo hotelo naše železarstvo vzdržati bližajoči se pritisk tuje konkurence.

7. Zahteve in možnosti v bodočnosti.

Od desetletja do desetletja potrebuje naša država vedno več železa in, merjeno z razvojem drugi držav s slično gospodarsko strukturo, bi rekli, da je naša prognoza skromna, če računamo, da bo v prihodnjih 50 letih dosegla poraba železa na prebivalca pri nas vsaj 50 kg. Ta prognoza je hipotetična, ker sloni na prepičanju, da bo šel razvoj naše države ravno pot in da tega razvoja ne bodo ovirale izven razvojne moči naroda stoječe zunanje sile. Če pa hočemo oceniti razvojne možnosti železarske industrije v Jugoslaviji, je nujno, da si postavimo generalni načrt, ki ne sme biti pristržen zaradi pesimizma in ki bi bil sestavljen le za najbližjo bodočnost 5 ali 10 let.

Če upoštevamo dosednji redni prirastek prebivalstva naše države in suponiramo, da si porabe železa v dobah gospodarskih depresij in prosperitet sledijo v rednem izpopolnjevanju, si hočemo izračunati porabo železa za prihodnjih 50 let, za dobo, v kateri naj torej doseže poraba železa, preračunana na posameznega prebivalca, predvidenih 50 kg. Tako računano pridemo do količin, navedenih v sledeči tabeli. Pri tem moramo računati z dejstvi, ki ležijo deloma v naravi železarske proizvodnje in ki nam jih kaže bodisi zelo pomanjkljiva domača statistika ali pa statistika drugih držav s podobno gospodarsko strukturo. Računati moramo, da bo naša država primorana kriti $\frac{1}{3}$ celotne porabe železa in železnih izdelkov z uvozom iz inozemstva; produkcijski delež železolitarn in njihovo potrebo po sivem surovem železu hočemo vnesti v svoj račun s samo 5 % celotne porabe, kar bo verjetno vsaj v začetku ustrezalo dejanskemu stanju spričo slabotno razvite strojne industrije.

Tako pridemo do one količine železa in jekla, ki jo bodo morale proizvesti naše železarne. Ker je ta količina pri našim razmeram ustrezajočem, zelo diferenciranem produkcijskem programu enaka približno 70 % za to potrebnega surovega jekla, je torej potrebno za tono doma proizvedenega gotovega železa okroglo 1430 kg surovega jekla. Pozneje bomo videli, da je potrebno za samostojno produkcijo jeklarn 53 % surovega železa. Tako dobimo količino surovega železa, katero bodo morale proizvesti visoke peči za naše železarne in livarne.

Leto	Poraba v t	Od te uvoz iz inozemstva t	Produkcija livarn	Domača produkcija železa t	Za to potrebno sur. jeklo t	Potrebno jeklarsko sur. železo t	Potrebna produkcija vis. peči t
1940.	310.000	80.000	20.000	210.000	300.000	170.000	190.000
1950.	430.000	85.000	25.000	320.000	460.000	240.000	265.000
1960.	600.000	120.000	30.000	450.000	640.000	340.000	370.000
1970.	780.000	150.000	40.000	590.000	840.000	450.000	490.000
1980.	980.000	190.000	50.000	740.000	1.050.000	560.000	610.000
1990.	1.200.000	240.000	60.000	900.000	1.300.000	690.000	750.000

¹ Jugoslovanske visoke peči bodo pa predvidoma dosegle produkcijo le nekaj nad 130.000 t. Diferenca ca. 60.000 t je bila krita deloma zaradi izrednih razmer doma, deloma z v prejšnjih letih uvoženim surovim in starim železom.

Ta na videz nekoliko fantastičen program je potreben, ker si moramo postaviti vprašanje, ali imamo za tako produkcijo železa in jekla doma na razpolago dosti surovin. Ali so nam za to proizvodnjo potrebne energije na razpolago? Katere gospodarske in tehniške momente morajo obstoječa železarska industrija odnosno oni, katerim je izročena skrb za njen nadaljnji razvoj, za bodočnost upoštevati?

8. »Gospod« staro železo.

Za pridobivanje surovega jekla rabimo surovo železo in staro železo ter železne odpadke. Poraba surovega železa se ravna po razpoložljivi količini odpadkov železa in starega jekla. Katere so te količine?

Pod kompleksnim pojmom »staro železo« razumemo: 1. Odpadke lastne proizvodnje, ki jih bo verjetno okrog 30 % od vsakokratne proizvodnje surovega jekla. S tem visokim odstotkom lastnih odpadkov hočemo računati, ker bo predvidoma produkcijski program naših žele-

zarn ostal tudi v bodočnosti zelo diferenciran in pester. 2. Odpadke predelovalne in obdelovalne industrije in obrti, ki sta pri nas danes še slabo razviti, ki jih pa moramo v resnem in napornem tempu izgraditi v najbližjih letih. 3. Staro železo v ožjem smislu, staro železo, nabrano zaradi zamenjave starih tračnic in konstrukcij, zaradi popolne obrabe železnih predmetov in strojev, zaradi zamenjave predmetov in strojev z boljšimi in modernjšimi itd. Našim jeklarnam bo v bodoče na razpolago: $30 + 3 + 14 =$ okrog 47 % starega železa, računano na proiz-

vodnjo surovega jekla. Mogoče je, da bo delež starega železa v poznejših letih višji, slično % v drugih državah, kjer znaša ta delež 52—53 %.

Razliko od 47 na 100 %, to je okrog 53 % zahtevane produkcije surovega jekla, bodo našim jeklarnam morali kriti plavži s surovim železom. Kolikor tega ne bi zmogli, bo potrebno nastali primanjkljaj uvoziti.

Za bodočnost jugoslovanske težke železarske industrije je nujna istočasna izgraditev plavžev v zahtevo, da proizvodni stroški za surovo železo ne bodo bistveno višji od prodajnih cen za inozemski grodelj ali uvoženo staro železo na mestu jeklarne. Principa konkurenčnosti s cenami inozemskih izdelkov se bodo morale naše železarne in plavži v bodočnosti držati, kajti ni verjetno, da bo naši državi mogoče še dolgo z zaščitnimi carinami bistveno varovati razvoj domače železarske industrije spričo gospodarske preureditve srednje Evrope in Podonavja, s katero moramo računati.

KAKO SI POMAGAJO PROTI DRAGINJI NA ŠVEDSKEM

kjer je delavska vlada

Ob nastopu draginje smo povedali o njej dovolj, najbolj pa to, da prizadene vse sloje. Nikoli se v takih izrednih dobah ne da obdržati blagostanje, ki je bilo urejeno prej, ker vsak nekaj trpi. Niti lečenje z zvišanjem cen robi in mezdami ne privede na boljše, kajti vse je v gospodarstvu med seboj povezano. Čim imaš nekaj več v žepu, že plačaš več za robo.

»Delavska politika« prinaša sestavek o borbi proti druginji na Švedskem, kjer je v vladi delavstvo. Država mnogo trpi zaradi angleške blokade in se živila zelo dražijo. Lansko leto so zahtevali in dobili delavci 75 % zvišane plače, kolikor je znašala večja druginja. Toda, ko so dobili to, je druginja še rasla naprej. Letos

bi morali zopet zviševati. Ker pa so uvideli, da s tem nič ne bo pomagano, je delavstvo predlagalo, da se mezde zvišajo samo za 50 % porasta draginje, za ostalih 50 % pa bodo znižali za nekaj časa življenjski standard, da bo treba manj uvažati. Tako so poizkusili udariti druginjo, da ne bo mogla uspevati in cveteti naprej. Bojkotiranje nakupa podraženih stvari ali zmanjšanje nakupa takih stvari tudi pomaga, da se špekulanti spametujejo. Življenjski standard na Švedskem je baje tak, da si to lahko privoščijo. Seveda na Švedskem ni porasta cenam pripisati toliko špekulaciji, ker res mnogo uvažajo, vendar je to zanimiv dokaz žilavosti naroda, ko okrog njega divja nesramna vojna.

IZ PRAKSE

Prilobčuje društvo delovodij
in industrijskih uradnikov KID

UPORABA TRDIH ZLITIN ZA REZILNA ORODJA

Moderni način obdelave kovin nam je med drugim prinesel tudi orodje, ki je opremljeno z rezinami iz trde zlitine. To zlitino poznamo pod imeni Widia, Seko, Böhlerit itd. Popolnoma napačno je naziranje, da je ta kovina jeklo in da se z njo ravna in postopa tako kot z jeklom. Osnovne snovi za izdelavo teh kovin so ogljik, volframov oksid, kobalt in titanov oksid. Izdeluje se po izvestnem kovinsko-keramičnem postopku in je zlitina brez vsake primesi železa. Njena trdota je večja od trdote najtršega jekla. Na trg prihaja v obliki ploščic, ki so že tako oblikovane, da ustrezajo obliki in potrebam raznega rezilnega orodja.

Da dosežemo čim večjo delozmožnost in čim večjo izrabo takega orodja, moramo z ozirom na njegovo veliko občutljivost paziti na sledeče:

1. pravilno izbiro kakovosti;
2. pravilno postopanje pri izdelavi orodja;
3. pravilno brušenje in uporabo orodja, opremljenega z rezinami iz trdih kovin.

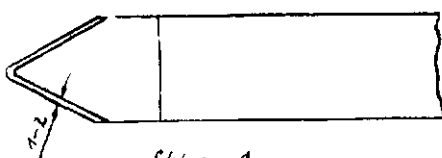
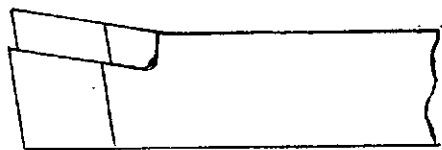
Izbira kakovosti se ravna po snoveh, ki jih hočemo obdelovati. Zato nam služijo prospekti tvrdk, ki te kovine izdelujejo.

Najvažnejše je, da orodja ne pokvarimo že pri izderavi. Ker se pri nas trda zlitina največ uporablja za stružne nože, si oglejmo pravilni postopek pri izdelavi teh.

Izdelavo delimo na:

1. pripravo držaja,
2. spajanje ploščice z držajem.

Ročaj naj bo izdelan iz navadnega ogljikovega jekla, n. pr. Č 70. Le pri majhnem in preciznem orodju izdelamo ročaj iz boljšega orodnega jekla. Ploskev, s katero spajamo ploščico iz trde zlitine, izrežkamo, zbrusimo ali spilimo tako, da se ploščica točno prilega ploskvi. Pri tem pa pazimo, da je ploščica že nagnjena v pravilnem odrezilnem kotu. Ploskev mora biti večja, kot je ploščica, in sicer naj gleda na straneh od 1 do 2 mm preko ploščice. (Slika 1.) To nam rabi zato, da spojilo bolje zalije ploščico.

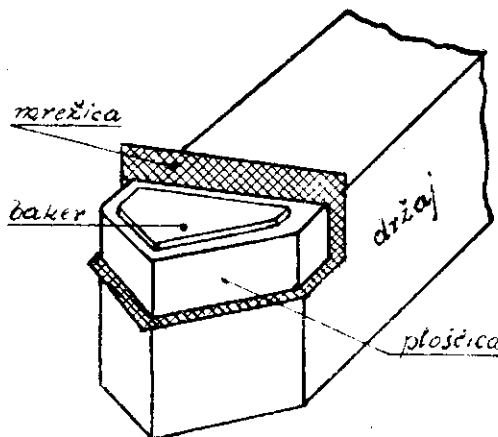
Slika 1.

Da se nam ploščica bolje stika z držajem, zaokrožimo žleb nekoliko ostreje, kot je zaokrožena ploščica. Ploščico pred spajanjem na stičnih ploskvah obrusimo.

Za spojilo uporabljamo elektrolitni baker. Spojila z nižjim tališčem uporabljamo samo takrat, kadar je nevarno, da

bi zaradi visokega tališča bakra pokvarili držaj.

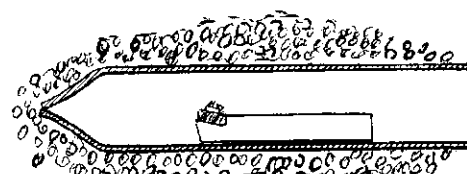
Da dosežemo boljši spoj med ploščico in držajem, vložimo med ploščico in držaj železno pocinkano mrežico. (Slika 2.)

Slika 2.

(Prej so uporabljali luknjičasto pločevino.) Mrežice ne smemo rezati vzporedno, temveč diagonalno.

Za spajanje uporabljamo električne ali plinske peči. Kjer pa teh nimamo, si pomagamo na tale način. Vzamemo primerno cev, jo na enem koncu zapremo in zagrebemo na navadnem kovaškem ognjišču v žareče oglje ter jo uporabljamo kot pečico. (Slika 3.)

Slika 3.

Spajanje na odprtem ognju ali z acetilenskim gorilcem škodljivo vpliva na lastnosti trde zlitine.

Dobro je, da ploskev, s katero bo spojena ploščica, popolnoma očistimo maščobe, rje in odtiskov potu. To dosežemo, če držaj predgrejemo na približno 800° C. Ko se boraks, s katerim smo pospeli ploskev, stopi in razlije, jo z jekleno ščetko dobro očistimo. Šele nato položimo na držaj mrežico, ploščico in elektrolitni baker. Vse skupaj posujemo z boraksom in previdno potisnemo v peč. Med segrevanjem ponovno dodajamo boraksa, toda tako, da ne jemljemo orodja iz peči. Ko se baker stali in vso ploskev dobro zalije, vzamemo nož iz peči in pritismo ploščico s koničasto palico k ročaju. To naj traja toliko časa, da se baker popolnoma strdi. Dobro je, ako nato nož z jekleno ščetko očistimo stopljenega boraksa, da nam pri brušenju orodja ne zamaže smirkovega koluta. Vse orodje se mora ohlajati zelo počasi. Orodje po izvršenem spajanju zakopljemo v zdrobljeno elektrodno oglje. Ako se orodje prehitro ohladi, nam ploščica že pri tem razpoka in postane za delo neuporabna. Zato pazimo, da nima koničasta palica preobširne ploskve, ki bi nam že takrat, ko z njo pritiskamo ploščico, to preveč shladila.

I. P.

(Dalje prih.)

NAŠA LEPA KNJIGA

Shranite seznam knjig, ki so na razpolago v javni šolski knjižnici KID.

(Nadaljevanje)

- Oven, Ksaver Meško. Njegov razvoj v življenju in literarnem udejstvovanju.
Petre, Poizkus ilirizma pri Slovencih.
Podkrajšek, Obrtna, trgovinska, tvorniška in železniška terminologija — nemško-slovenski del.
Pregelj, Osnovne črtice iz književne teorije.
Pregelj-Tomšič, Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov.
Prešeren dr. Fran, I./II. zvezek. Priredil dr. Fr. Kidrič.
Pretnar J., Francosko-slovenski slovar.
Priatelj, Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848.—1857.
Slodnjak, Pregled slovenskega slovstva.
Sušnik, Pregled svetovne literature.
Šlebing, Albun slovenskih književnikov.
Tomšič, Nemško-slovenski slovar.
Tuma, Imenoslovje Juljskih Alp.
Valvazorjevo berilo. Izbral Mirko Rupel. I. knjiga.
Zupan T., Kako Lenka Prešernova svojega brata pesnika popisuje.

VII. LIKOVNA UMETNOST

Umetna obrt

- Albrecht Fr., Jakopičev jubilejni zbornik.
Cankar, Uvod v umevanje likovne umetnosti.
Grebenc, Moderno slovensko pohištvo po narodnih motivih, I./II. del v mapi.
Karlovec, Slovenski domovi.
Karlovec, Slovenski ornament, I./II. zvezek.
Karlovec, Umetnostna obrt.
Mal, Umetnost pri Slovencih, Hrvatih in Srbih.
Mesesnel, Jenz in Jurij Šubic.
Stele, Cerkevno slikarstvo med Slovenci, I. del.
Stele, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih.

Kolekcija št. 140:

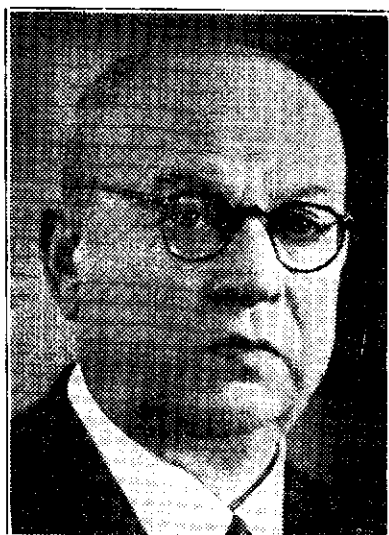
- Stele, Umetnost zapadne Evrope.
Ložar-Vodnik, Slov. sodobna lirika.
Steska Viktor, Slovenska umetnost I.: Slikarstvo.

VIII. ZGODOVINA, KULTURNA ZGODOVINA, NARODOPISJE

- Čapek, Pogovori s T. G. Masarykom.
Čermelj, Slovenci in Hrvati pod Italijo.
Dobrovoljci, klavirarji Jugoslavije 1912.—1918.
Dolenec, Pravna zgodovina slovenskega ozemlja.
Fülöp Müller, Sveti satan — Rasputin.
Gabršček, Goriški Slovenci, I./II. del.
Grdina Josip, Štiri leta v ruskem ujetništvu.
Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, I./VI.
Mal, Zgodovina slovenskega naroda, VII./XIV. zvezek.
Hribar, Moji spomini, I./IV. zvezek.
Jurčec R., Krek.
Jeras Josip, Planina smrti. Dobrovoljčevi spomini na srbski umik čez Albanijo 1. 1915.
Kelemina, Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva.
Kocbek, Slovenski pregovori, reki in prilike.
Kovačič, Slovenska, Štajerska in Prekmurje (zgodovina, opis).
Kranjec, Kako smo se zedinili.
Lončar, Politično življenje Slovencev (od 4. januarja 1797. do 6. januarja 1919.).
Marolt, Slovenske narodopisne študije, I./II. zvezek.
Masaryk, Svetovna revolucija za vojno in v vojni 1914.—1919.
Mathiez, Francoska revolucija, I./II. zvezek.
Petelin-Krošl, Pregled obče zgodovine.
Pirjevcc A., Slovenski možje.
Prepeluh A., Pripombe k naši prevratni dobi.
Pupin M., Od pastirja do izumitelja, I./II. del.
Rus, Napoleon ob Soči.
Stanojevič, Kumanovska bitka.
Šedivy, Oris zgodovine Jugoslovanov.
Šuklje, Sodobniki, mali in veliki.
Tuma, Iz mojega življenja.
Vitalis, Doberdob, slovenskih fantov grob.
Vošnjak, Ustava in uprava ilirskih dežel.
Wells, Svetovna zgodovina, I./III. zvezek.
Kolekcija št. 138: Šuklje, Iz mojih spominov I./III.
Kolekcija št. 139: Kos, Zgodovina Slovencev, I. del.

† Janko Jovan

Slovenski gospodarstvenik, zvesti svetovalec in organizator

Dne 5. marca je umrl znani slovenski gospodarški delavec, zadrugar, gospodarški svetovalec in organizator **JANKO JOVAN**, dolgoletni član upravnega sveta KID.

Kot dober zadružni organizator na podežlju je bil l. 1910. poklican v Ljubljano in je postal ravnatelj Gospodarske zveze, ki jo je vodil 5 let. Vojno gospodarstvo je za vodstvo Žitnega zavoda potrebovalo sposobnega gospodarstvenika in tako je bil pokojni Janko Jovan imenovan za ravnatelja Žitnega zavoda v Ljubljani, kjer je deloval do leta 1918., ko je postal ravnatelj pri novo ustanovljenem ministrstvu za prehrano v Beogradu. Leta 1922. mu je bila poverjena visoka upravna služba kot pomočniku ministra za socialno politiko in ljudsko zdravje. Tako vidimo pokojnika na važnih in težkih ustanovitvenih gospodarstvenih in upravnih mestih v začetku, ki zahteva ljudi široke gospodarske razglednosti. Iz Beograda se je vrnil k žitni stroki in pozneje zopet k Gospodarski zvezi.

od koder je odšel v samostojen podjetniški poklic in se bavil z veletrgovino s papirjem.

Z bogatim obćim gospodarskim znanjem se je uveljavljal tudi kot gospodarski pisec in je bil leta 1924. tudi član gospodarske komisije pri pogajanjih naše države z bivšo Avstrijo na Dunaju. Njegovo sodelovanje pri gospodarskih ustanovah (KID, Stavbena družba, Mestna hranilnica ljubljanska, Ljubljanska borza, finančni odbor) je bilo sodelovanje sposobnega gospodarskega strokovnjaka za prospah podjetij in za rast celokupnega našega gospodarstva.

Kot človek je bil Janko Jovan znan, v vsej družbi po svojem plemenitem značaju — bil je dober, vedno pripravljen pomagati.

Ob njegovem slovesu so se zbrali številni predstavniki slovenskega gospodarskega življenja, da mu izkažejo zahvalo in čast, ki ju je užival med nami kot odličnega gospodarstvenika po znanju in kot dober človek po srcu. Sočlana vodstva železarske industrije so spremljali na zadnji poti člani uprave in ravnateljstva KID, predsednik Zveze industrijcev in podpredsednik KID g. Avg. Praprotnik ter upravni svetniki KID g. J. Pfeifer, g. dr. Windischer, g. dr. Golja, Z. Jesenic pa je prispel spremit enega prvih zvestih vodilnih sodelavcev nove uprave generalni ravnatelj KID gosp. C. Noot.

Ne samo njegov življenje, nego tudi udeležba na njegovem pogrebu je pokazala, da je bil pokojni Janko Jovan razumen gospodarstvenik, tak, kakršnih je v našem slovenskem gospodarskem življenju žal resnično vedno manj.

Ko se poslavljamo od pokojnega člana vodstva naših fužin, mu izrekamo iz te delovne vzajemnosti, kateri je zvesto in koristno svetoval, vso zahvalo. V odjeku naših kovačij in našega železarskega življenja mu bo ohranjen lep spomin.

Mimi Malenšek:

ZAKLETA ŽENA

(Gorenjska pravljica.)

Vsakemu čitatelju je gotovo znana Poljanska dolina, ki teče vstric prekrasne soteske Vintgarja, ki ga leto za letom občudujejo domačini in tujei. Poljanska dolina je pravi čar v vrsti lepote Gorenjske. Povsod so sočni pašniki, od zgodnje spomladi do pozne jeseni je čuti prijetno zvončanje kravjih zvoncev, vse leto se čuje pastirski rog, ki vabi živino v varne staje in ograde. Ni avtomobilske ceste, ki bi kakor napačen akord zarežala v lepoto deviške pokrajine. Narava je polna skrivnostnega čara in prav tako skrivnostna je tudi vrsta pripovedk, ki jo obdaja. Slišala sem jih lansko leto od pastirjev in vsaj eno od teh naj otmem pozabljenu.

Na skali, ki štrli nad Poljansko dolino, stoji ogromna, kamnitna ženska po-

stava. Nenavadno naravna je videti, kakor bi jo nekoč v davnih dneh napravil slaven umetnik. Toda to je delo narave in nikoli se je ni dotaknila človeška roka. Kako je ta kamnitna žena prišla na strmo skalo, o tem pa pripoveduje tale pravljica.

Pred mnogimi stoletji je tod vladala ošabna grajska gospoda. Gorje je bilo ubogim kmetom pod roko krutih mogotcev, ki so imeli srca kot iz kamna. Od vseh najbolj trdosrčna pa je bila grajska hči.

Nekega dne je prišla v grad revna žena z malim otrokom v naročju. Izmuznila se je mimo stražarja in se splazila do sob grajske gospodične misleč, da ji bo ona dala dar, ko od služabnikov nikdar ni dobila drugega kakor odurne psovke. Ponižno je pristopila h grofični in prosila:

»Milostna gospodična, prenočite moje dete in mene v gradu. Z vsakim ko-

tičkom bom zadovoljna, samo ven v noč naju ne podite.«

Grajska gospodična pa je jezno zakričala:

»Ven se mi poberita, golazen nemarna! Kdo ti je dovolil priti do mene? Ven, takoj ven! Seveda, vsak berač bi se rad šopiril pod grajsko streho. Toda tega ne dovolim. Ven!«

Tujka jo je še in še prosila. Trdosrčna gospodarica pa je ukazala hlapcem, naj ženo in otroka vržejo na dvorišče, v črno, mrzlo noč. Tujka pa se je pri vratih obrnila in preroško zaklicala grajski gospodični: »Gorje tebi, nesrečnica! Zakrivila si že toliko gorja, da se že vsa dolina trese pred teboj. Nikdar še nisi otrla siroti solze. Kamnitno srce imaš in zato se boš tudi sama spremenila v kamen.« — Grajska hči pa se ni ustrašila in siroto je spremljal po mračnih hodnikih le njen porogljivi smeh.

Drugi dan so grajski priredili velik lov. Od blizu in daleč se je zbrala gospoda. Priti pa so morali tudi kmetje, da bi bili za pogoniče in bi zvečer pomagali odnašati plen. Nihče se ni zmenil za to, da je tedaj žito zrelo in klicalo kmete na polje. Prva je bila zabava grajske gospode, potem šele vse drugo.

Tudi grajska hči je odjezdila z vitezi na lov. Sama ni lovila, hotela se je le od blizu nagledati krvave igre. Zato se je vzpela vrh visoke skale, od koder je imela pred očmi vso Poljansko dolino. Poleg nje je stal oborožen oskrbnik, da bi jo čuval, če bi pridrvela na skale od bolečin pobesnena zver. Ona je stala na skali in se radovala, kadar je pšica predrla krasnega jelena ali lahkonogo srnico. Joj, to je bil poplah med zverjo. Živali so begale iz enega konca hoste v drugega, toda tam so jih že čakali psi in gonjači, ki so jih podili nazaj proti lovcem. Kako se je radovalo divje srce trdosrčne ženske! Zdelo se ji je, da lovci streljajo vse prepočasi, da vidi vse premalo krvi. Dala je znamenje in divja gonja se je še podvojila.

Zveri so pobesnele in se postavile tudi v bran. Tedaj se je zgodilo, da je razjarjen medved pripodil po strmem bregu kmeta gonjača. Komaj dvajset korakov od grajske hčere je razjarjena zver zagrabila kmeta in z močnim objemom začela dušiti. To je bil prizor za trdosrčnico! Gledati, kako teče po kmetovem razoranem licu kri, kako mu zmanjkuje sape in kako komaj še ječi v železnem objemu! Tedaj je pristopil oskrbnik in vzkliznil: »Gospodarica, jaz grem kmetu pomagat!«

»Kaj še?« je prezirljivo zavpila. »Če ti je služba draga, moraš ostati tu in čuvati mene.«

»Na pomoč grem kmetu. Ne morem gledati, kako zver reveža mrcvari! Pomagal mu bom, če vi dovolite ali ne.«

»Nikamor ne pojdeš! Hočem videti, kako ga bo zver raztrgala!« je vzkliznila in hotela zadržati oskrbnika.

Ta je ni ubogal. Pobil je zver in pomagal na noge ranjenemu kmetu. Ko pa se je vrnil k svoji gospodarici, je ostrmel: nepremična, okamnena je stala tam, roke še vedno iztegnjene, kakor tedaj, ko ga je hotela zadržati, da ne bi priskočil kmetu na pomoč. — Kletev neznan beračice se je grozno uresničila.

Drago Cerar:

NA SMUŠKIH TEKMAH V GA-PA

Že na početku letošnje zimske športne sezone je prišlo v našem časopisju razodetje, da ministrstvo financ ne bo izplačalo nobenih podpor zimskošportnemu savezu. Brezuspesne so bile tudi naknadne intervencije zastopnikov saveza, katerim je finan. minister odgovoril, da nima denarja, in kdor hoče smučati, naj smuča na svoje stroške. Z gornjo izjavo so bili prekržani vsi načrti vrhovnega saveza, ki je odpovedal vsa sodelovanja v inozemstvu in gostovanja tujih zastopstev na naših prireditvah. Zimskemu športu je bil prizadejan hud udarec, ki je grozil, da uniči še ono, kar si je v teku 20 let ustvaril z žrtvami in idealizmom privatne iniciative. Aktivni športniki so razočarani obstali s treningom. Koliko naporov, znoja in denarnih žrtev so doprinesli posamezni tekmovalci z namenom, da se pripravijo za reprezentančne nastope ter da izpopolnijo fizično kondicijo. Z odpovedjo že itak borne subvencije so bili razočarani idealni zimski športniki, ki so leto za letom ponašali ime Jugoslavije na svetovna borišča in s svojimi vedno lepimi uspehi dokazovali vsem in vsakomur, da tudi mi spadamo v vrsto najboljših zimskih športnikov Evrope. Letos je bilo svetovno prvenstvo v zimskih športih izvedeno v naši neposredni bližini v Cortini d'Ampezzo. Tekmovalci so vpraševali, kdaj gredo, odgovor pa je bil vedno isti, ne gremo, ker ni denarja. Vrhovni zimskošportni savez v Ljubljani je bil nazadnje prisiljen, da tudi formalno odpove svojo udeležbo za svetovno prvenstvo. Italijanski savez je takoj nato pozval naše zastopstvo kot svoje goste v Cortino. Voine razmere in razne birokratske nevšečnosti so preprečile naš nastop na svetovnem prvenstvu. Koliko smo zamudili s tem, smo videli šele v GA-PA. Spričo opisanih razmer ni bilo misliti na kakšno posebno formo tekmovalcev, ki niso vedeli, zakaj naj trenirajo. Nenadoma pa je prišlo vabilo nemške smučke zveze za nastop v GA-PA kot njeni gostje. Vprašanje denarja za potne stroške se je pojavilo kot velika ovira. Vodstvo našega podjetja je napravilo žentlmenško gesto ter finančno osiguralo prevzete obveznosti in naš nastop v inozemstvu. Začela se je dirka za potne liste, dopuste itd. Telefoniranja in brzojavk ni hotelo biti konca. V ponedeljek, 10. pr. m., se je vendar zbrala reprezentančna vrsta, v kateri so bili Novšak Albin, Žvan Lojze Bertonec Jože, Lukanc Slavko, Klančnik Karol, Klančnik Gregor, Razinger Tone. Manjkal pa je Pribovšek, ki je predolgo »ležal« na celjskih lavorikah in zamudil zvezo na Jesenicah. Potoval je zato sam naslednji dan v Garmisch. Poslo-

vili smo se od domačih gora in že smo bili skozi karavanski predor v Področci. Formalnosti so bile hitro urejene, v pisarni carinarnice smo prejeli karte za prehrano za 2 dni in sicer na osebo po 400 gr kruha, 40 gr surovega masla, 200 gr mesa, 100 gr raznih hranil, 60 gr sira in 20 gr margarine.

Sprva smo spričo naših klobas in drugih dobrot, ki smo jih nosili v svojih paketih, mislili, da so nam nepotrebne, kasneje na povratku pa so nam odlično služile. Prestavili smo svoje ure po nemškem času za 1 uro naprej ter se odpeljali dalje mimo Beljaka proti Spittalu, Salzburgu in Münchenu, kamor smo prišli pozno zvečer. Že v Področci so nam sporočili, da so nas čakali prejšnji dan. Zaradi zleta v Celju pa se je naš odhod zakasnil za en dan. Vožnja z brzovlakom v II. razredu je bila udobna ter je kaj kmalu minula ob kavi in pripovedovanju v jedilnem vozu. V Münchenu je zatemnitev vplivala neugodno na nas, ker tega nismo vajeni. Naložili smo številno prtljago na prtljažni voziček ter iskali garderobo. Prav dobro razpoloženi smo jadrili po obširnem kolodvoru iz ene garderobe v drugo, dokler se nas ni usmilil garderober, ki nas je že enkrat odslovil. Še par cigaret in zadeva je bila opravljena.

Pozno v noč smo legli k počitku v hotelu »Eden«. Drugo jutro pa smo že ob 5. uri skladali svojo ropotijo v II. razred osebne vlaka, ki nas je odpeljal proti cilju v Garmisch-Partenkirchen.

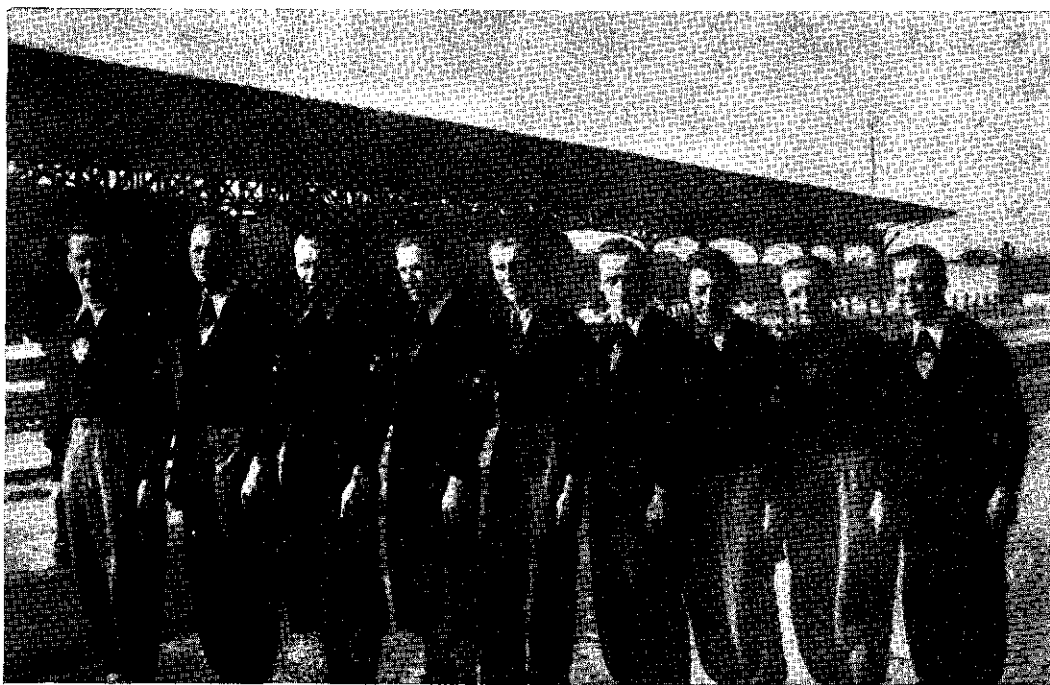
Iz jutranjega mraka so že vstajali vrhovi gora, ki obdajajo Garmisch-Partenkirchen. Nad vsemi pa je ponosno vzravan najvišji vrh Nemčije — Zugspitze. Že na kolodvoru smo zvedeli, da je z večernim mednarodnim vlakom iz Cortine prispela tudi naša vojaška delegacija tako, da bo naše zastopstvo močno poja-

Znano nemško zimskošportno središče Garmisch

čano. Prireditelji tekem so bili veseli našega prihoda; spremili so nas do pensiona Klaushofa, ki je bil za nas rezerviran. Še isti dan smo se zglasili v športni pisarni, kjer nas je v imenu gospoda ministra pozdravil g. Retter. Prejeli smo prva navodila ter proste vozovnice za žično železnico. Naslednjega dne so šli smukači na trening. Kmalu po prvem spustu si je zlomil nogo naš najboljši tekmovalec dr. H. Heim. Po pripovedovanju njega samega je padel na sorazmerno lahkem delu sicer težke proge. Imel je prilično brzino. Pri kristjaniji na levo stran je desna noga zastala in odšla na desno stran najbrž zaradi tega, ker se je odbil jekleni robnik desne smuči, kar je povzročilo naglo zastavitev. Sledil je težak padec in dobil je špiralni zlom noge. Pri tem ni čutil bolečin. Ko je hotel vstati, je opazil, da mu noga leži postrani. S klicanjem je zaustavil Lukanca, Bertonec in Žvana, ki so takoj priskočili na pomoč ter ga na improviziranih sanjah iz petih parov smučič po eno in polurnem napornem transportu po smuški progi pripeljali do sanitetnega avtomobila. Slično se je skoraj na istem mestu pripetilo lansko leto nemškemu mojstru Rudiju Kranzu.

Po desetih letih uspešnega tekmovalja smo sedaj tik pred tekmo izgubili našega najsposobnejšega predstavnika alpskega tekmovalja.

Smučarji, ki jim je KID omogočila udeležbo na tekmah v Ga-Pa z vodnikoma g. Cerarjem in g. Ravnikom. Slika na jeseniškem kolodvoru

Še danes stoji okamnena grajska gospodična na visoki skali v Poljanski dolini ne daleč od Vintgarja. Nam in še poznim rodovom bo svarilen vzgled, kam privede trdosrčnost.

Za Pračkom, ki je v Italiji doživel zelo težak padec, ki mu je za dalje časa vzel prvotno smelost, smo sedaj nesrečno izgubili še drugega našega klasnega predstavnika alpske smučarije.

Kar se tiče proge same, moramo reči, da je zelo težka, vendar so jo prevozili za trening skoraj vsi naši tekači in skakači, ki so bili tokrat v Garmischu.

Naslednji dan nas je obiskal na našem stanovanju g. Gorec, ki nam je pripovedoval športne zanimivosti iz Cortine, predvsem, kako je bilo z našim France-

tom, ki je nastopil na 50 km in se plasiral kot dvanajsti, vendar pa so se pred njega vrinili še Švicar Freiburghaus na 4. mesto, Italijan Jammaron in Nemec Kassebacher. Smolej sam je rekel, da se je počutil dobro, manjkalo pa mu je pečat brzine. Kot trener vojaške ekipe se ni mogel posvetiti toliko svojemu treningu, kakor bi bilo za tako konkurenco potrebno. Bil je pripravljen za proge do 30 km, za daljše proge pa je bil njegov trening nezadosten.

(Dalje prihodnjč.)

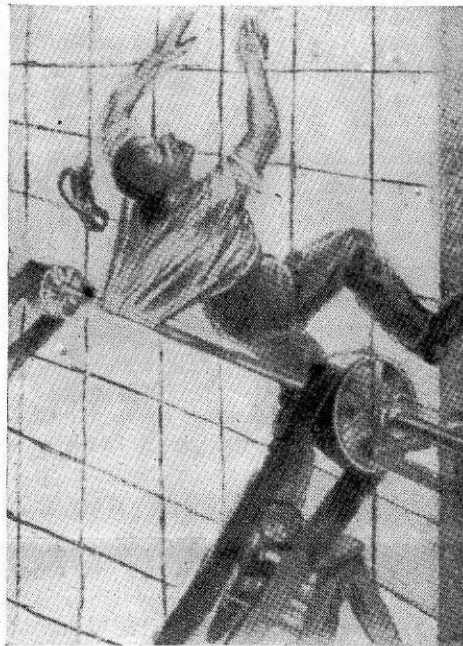
BOJ PROTI NEZGODAM

Ko plezaš po lestvah, morajo biti roke proste. Zopet moramo poročati o smrtni nezgodi, ki se je pripetila 8. marca ob 9,15 v livnem prostoru martinarne. Mlad in sposoben elektrik Pogačar Ciril je na 8tonskem žerjavu izmenjeval tuljavo električne zavore. Ko se je vračal po navpično postavljeni lestvi, je nosil v eni roki približno 3 kg težko tuljavo in se je držal za lestvo samo z eno roko. Na lestvi mu je spodrsnilo in je padel vznak na tračnice livnega žerjava, se tam še lovil in padel še 9 m globoko na betonski tlak. Žal so bile poškodbe tako težke, da je v bolnici podlegel 11. marca.

Železne lestve so vedno bolj nevarne kakor lesene, ker na njih prej spodrsne zlasti v okovanih čevljih. Zato morajo biti pri plezanju roke vedno proste. Potrebno orodje se mora nositi v lesenem zabojčku ali usnjeni torbici preko ramen. Težje dele pa dvigamo na višine in jih spuščamo z vrvjo. Pri plezanju po lestvi se moramo vedno prijemati za kline, ne pa za lestvenika.

Tudi gladke osovine so nevarne. Poročati moramo žal še o drugi nevarni in značilni nezgodi, ki se je pripetila v pogonskem prostoru plinskih generatorjev. Vodovodni paznik Močnik Martin je čistil katran iz vodne zapore pri ciklonu. Ko se je sklonil, ga je zgrabil vijak omejača transmisijske osovine (ki dela k sreči le ca. 48 obratov na minuto) za jutasti jopič. Jopič se je navil na os, ki je potem

ponesrečenca nekolikokrat zavrtela. Prisotnosti duha ponesrečenca, ki se je vkljub vrtenju znal izogibati, in prisotnosti duha sodelavcev, ki so pogon takoj izklopili, se je zahvaliti, da poškodbe niso hujše.

Pazite: tudi gladke osovine so nevarne in zgrabijo mahedrave obleke. Obleka naj se pri takih in sličnih delih tesno prilaga.

NEZGODE

Splošno naj velja, da je treba suknjič vedno zatakiniti za hlače, da se tako obleka bolj tesno prilaga. Tako se malo zmanjšuje nevarnost mahedravih oblek.

OBVESTILA

RAZGLAS

Po predpisu § 160. skladničnih pravil je stopila s 1. januarjem 1941 v veljavo določba § 54., odst. 2., pravil bratovske skladišnice, po kateri je treba vse kopače in strelne mojstre, ki so prebili v II. kategoriji 20 let vštavnega članstva, ostale osebe pa po 25 letih, prebitih v II. kategoriji, razvrstiti v I. kategorijo.

V zvezi s tem vabimo vse tiste polnopravne člane, ki so bili pred 25 leti, t. j. dne 1. januarja 1916, zaposleni v svojstvu, ki bi jih upravičevalo za uvrstitev v II. kategorijo, odnosno so bili od začetka leta 1916. dalje zaposleni v istem

svojstvu kot v začetku leta 1925., ko so bili uvrščeni v II. kategorijo, da prijavijo to zaradi preuvertitve v I. kategorijo, v pisarni bratovske skladišnice v bolnici.

Predsednik krajevnega uprav. odbora:

Dr. M. Obersnel, s. r.

PRITOŽBE

S strani posameznih konc. obrtnikov, ključavničarjev, kleparjev, kovačev, mizarjev, sobnih slikarjev in tudi od obrtnih oblasti prejemamo pritožbe, da naši sodelavci v prostem času izvršujejo obrtna dela. Obrtnikom da je prizadeta občutna škoda, naši sodelavci pa da imajo zadosten zaslužek in naj ne škodujejo konc. obrtnikom, ki so v današnjih razmerah posebno prizadeti.

Opozarjamo sodelavce, da so za šušmarško (brez koncesije) izvrševanje obrtniških del predvidene stroge kazni in ima lahko prizadeti sodne neprijetnosti.

Istočasno pa vabimo prizadete sodelavce naše vzajemnosti, da opustijo vsako izvrševanje obrtniških del v prostem času, ker ne bomo trpeli, da bi padali na nas nepotrebni očitki. Za vsak konkretni primer prijavljenega in sodno ugotovljenega prestopka bomo gledali, da zaradi njega na našo vzajemnost ne bo ponovnih pritožb.

DVE VAŽNI PREDAVANJI

Na pobudo Banovinskega instituta za raziskovanje in zdravljenje novotvorb odnosno Slovenskega društva za raziskovanje in zatiranje raka ter v dogovoru z našimi zdravniki bosta dne 3. in dne 8. aprila prirejeni na Jesenicah predavanji

O RAKU.

Prvo predavanje bo imel v četrtek, dne 3. aprila, ob 20. uri zvečer g. dr. Franc Novak: »SPLOŠNO PREDAVANJE O RAKU«.

Drugo predavanje bo imel v torek, dne 8. aprila, ob 20. uri zvečer primarij g. dr. Leo Šavnik: »GINEKOLOŠKI RAK«.

Obe predavanji bosta s skioptičnimi slikami in sicer obakrat v dvorani kina RADIO na Jesenicah.

Opozarjamo in vabimo posameznike in družine, da se predavanju udeležijo v interesu spoznavanja bolezni in čuvarja zdravja.

GOSPODARSKE NOVICE

Vojna napoved ognjenikom. Dobro, če bruháš, bruháš. Zaustaviti vulkanov ni mogoče. Da pa ne bodo zastoj rogovili in samo uničevali, je industrijska iniciativa šla korak dalje. Izkoriščali bodo lavo. Vulkanski pepel je baje uporabljen v cementni industriji, dalje kot gnojilo in še za razne svrhe v industrijski predelavi. Torej sedaj pa bruhajte, da bo sapo jemalo. Sovjetska industrija že uporablja vulkanski pepel.

Prva tovarna žice v Turčiji. Iz gospodarskih krogov se je zvedelo, da se pripravlja zgradba nove tovarne za žico v Turčiji. Stroji so že naročeni. To bo prva tovarna za žico na turški zemlji.

Dardanele in Rusija. Mnogo pišejo in govorijo o ruskem interesu na Dardanelah, ki jih odpirajo in zapirajo Turki. Res je do leta 1937. Rusija znatno uporabljala Dardanele kot žilo za svoj izvoz, od leta 1937. pa je ruski izvoz skozi Dardanele padel za 80 %. Rusi pač izvažajo drugam in po drugih poteh, kjer koli si požeje, čim bliže, tem bolje.

Nemčija bo izvozila v Romunijo nad 100.000 ton surovega železa, pločevine in cevi, dalje 100.000 ton koksa itd. Brez dvoma bo ta impulz surovin in industrijskih potrebščin poživil romunsko gospodarstvo.

Industrijska moč Združenih držav je po pisanju ameriških statističnih izkazov znatna. Letna industrijska proizvodnja je približno dvakrat večja od proizvodnje celokupne Evrope.

Brazilska kava je prispela v Turčijo. Brazilija mora prodajati in ji vojna na morju silno nagaja. Kaj hoče začeti s pridelano kavo, ako je ne bo mogla prodati. Brali smo, da je znatna pošiljka dospela sedaj v Turčijo, da bo tam kave dovolj.

Rodoljubnost Lahov. Po izjavah ministra financ kraljevine Italije so Italijani podpisali do sedaj preko 18 milijard lir novega posojila.

68 ladij so zgradili Angleži v svojih ladjedelnicah v letu 1940. Dokajšnje število, a za obširna in nemirna morja komaj dovolj, ker so jih v vojni veliko izgubili. Zato delajo v ladjedelnicah pa svojih kontinentih. Motornih vozil (tanki, kamioni, motocikli) pa so zgradili samo v mesecu januarju 1941 nad 500.000 kosov. Gotovo največ motociklov, ki lahko služijo tudi v miru.

200 vagonov pšenične moke iz Slovaške. Ministrstvo za prehrano je odobrilo, da lahko »Pogod« uvozi 200 vagonov pšenične moke iz male Slovaške. To izpričuje, da pripovedke, koliko morajo razne države izvoziti jestvin v Nemčijo, le ne držijo, kajti, če bi kdo, potem bi gotovo Slovaška bila prva. Take vesti radi širijo tisti, ki hranijo pšenico po skladiščih in čakajo še višjih cen za obogatitev, kar pa jim pri pametnih vladnih odredbah ne bo uspelo. — Jug. kurir z dne 5. marca pa poroča, da so izgledi za uvoz pšenice še večji in je upati na uvoz preko 1000 vagonov iz inozemstva, zato ker domači proizvozniki ne dajo pšenice na trg v dovoljni meri.

Izvoz jajc v Švico je tako ugoden, da hočejo vsi dobavitelji pač vso robo pošiljati samo v Švico, druge izvozne obveznosti pa kar zatuskati. Ker pa imamo stalne dogovore za izvoz take robe tudi z drugimi državami, je ravnateljstvo za zunanjo trgovino odredilo, da morajo izvozniki pošiljati jajca na vse strani in ne samo tja, kjer jih trenutno bolje prodajajo. Države, ki podpirajo našo zunanjo trgovino stalno, ne smejo biti prizadete, tudi če kdo hipno jajca dražje plačuje.

Bolgarija je dežela rož. Tam uspevajo tudi ogromne njive sončnic, katerih semena smo uvažali tudi mi. Letos pa baje semen sončnic iz Bolgarije ne bomo dobili. Pravi vrag, saj imamo polja sami in jih lahko sami pridelamo.

Dividende največje železarske industrije, Združenih jeklarn v Düsseldorfu, bodo znašale baje 9 %; prav toliko kakor prejšnje leto. V porurski industriji dela tudi mnogo Slovencev.

Novih 100 vagonov svežih jabolčev v Nemčiji je dovoljeno. Jabolka so od nekdanj dobičkanosni naš izvozni produkt in bi lahko zaslužili že več, če bi sadjerejo še bolj smotrno podprli.

Narodno milo. V vojni zmanjka vsega, tako tudi surovin za razna kvalitetna in dišeča mila. Pa kaj dišeča, že navadnih pralnih ni mogoče izdelovati več v isti kvaliteti. Torej slabša roba — za vse enaka. No v pogledu mila ne bomo preveč prizadeti, čakali bomo boljših časov in se potem temeljiteje umili.

Skok cen v Nemčiji v dobi vojne je neznan. V Nemčiji so zviševanje cen in vojno špekulacijo — prepovedali. Najbolj enostavni in najbolj uspešni ukrep brez vseh sej in komisij in odborov.

Poljedelske reforme v Romuniji gredo v smislu čim večje pridelave žita in drugih poljedelskih stvari, ki dišijo in se lahko pojedo. V Romuniji je bilo tudi glasovanje, ki je pokazalo, da je romunsko ljudstvo iste misli. Okrog 2 in pol milijona ljudi je reklo da, medtem ko je reklo ne samo nekaj nad dva tisoč ljudi ali bagatela. Srečna država, v kateri je ljudstvo vse ene misli in složno, da je le kaj. Pa so poročali hudobni časnikarji o nekkih bojih itd. in delali romunskemu ljudstvu krivico.

Pridelava hmelja v Nemčiji je večja kakor poraba, četudi je znano, da se v Nemčiji popije mnogo piva. Okrog 20 % proizvodnje hmelja je na razpolago za izvoz.

Štrajk v tekstilni industriji v Beogradu, kjer so bile znane nizke plače, je bil kmalu končan. Kakor hitro je prispela dovoljna količina bombaža, so šli zopet na delo, kajti brez dela je na zemlji najhujše.

Bombaž iz Mandžukoj — pravijo, da bomo dobivali. Posredovala bo Nemčija, ki naj bi bombaž predelovala v prvo predivo in nam ona dobavljala prvi proizvod. Predlogi, ki jih Jugoslovani takoj sprejmemo, če so količaja ugodni.

Ozimina krasno kaže, ugotavlja ministrstvo za poljedelstvo. Ako ne bo kake svinjarije z vremenom, bomo pridelali dovolj jedade. S tem bo urejena podlaga za vse nadaljnje koristne podvige ljudstva na zemlji.

Uradna bolgarska agencija je morala zanikati lažno širjenje vesti. Iludobni krogi so namreč razširjali vesti, da nemška okupacijska vojska izdatno je, da so vse restavracije polne in povsod se samo je, tako da bo Bolgarom napravljena škoda na prehrani. Take vesti so širili nasprotni krogi, zato je uradna agencija energično zanikala take lažne vesti in dopovedala, da se bo jedlo in pilo po obstoječih gospodarskih dogovorih med obema državama ter da nihče ne bo niti paketov pošiljal iz Bolgarije.

ZA NAŠE GOSPODINJE

Okusno in lepo pogrnjena miza pripravi goste in vašo družino v dobro razpoloženje in presrečno domačnost, pa čeprav jim potem ne servirate specialitet.

Lep, svež prt, doma vezen, vaza s cvetjem in lep servis, kaj hočete še lepšega, zraven pa topel nasmeh gospodinje in vsi so srečni!

Ocvrta zelena

Zeleno olupimo, zrežemo na pol cm debele rezine in jo skuhamo v juhi ali slani vodi, toda samo na pol. Nato rezine obrišemo, povaljamo v moki, jajcu in drobtinah in jih v masti lepo rumeno ocvremo.

Ajdovi žganci na juhi

V vrelo, slano vodo vsujemo 1/2 kg ajdove moke. Ko voda nekaj časa vre, prederemo kepo moke, ki plava v loncu, s kuhalično, potem pa pokrijemo in pustimo, da voda prevreva čez moko in skozi luknjo. Lahko kuhamo pa tudi moko, ne da bi jo predrl na eni strani 10 minut, jo nato previdno obrnemo in kuhamo prav toliko časa še po drugi strani.

Sedaj odlijemo polovico vode, ostanek pa razlo zmešamo z moko. Žgance potem za nekaj časa pokrijemo in pustimo stati. Nazadnje jih zabelimo v loncu, z vilicami zdrobimo in nadrobimo v skledo. Zabelimo jih seveda z vročim maslom.

Sirovi cmoki z vkuho.

Dobro zmešanemu presnemu maslu (30 dkg) pridenemo 5 rumenjakov, 1/2 kg pretlačenega sira skute, sot in 20 dkg pšeničnega zdroba in pustimo vse skupaj počivati 15 do 20 minut. Nato pridenemo sneg iz 5 beljakov, oblikujemo cmoke in jih v slani vreli vodi kuhamo 12 do 15 minut. Potem jih denemo na krožnik in zabelimo s presnim maslom in 10 dkg drobtin. Če se prvi cmok razkuha, pridenemo še nekoliko zdroba ali drobtinice; ako so pa cmoki pretrdi, jim dodamo kisle smetane. Cmoke serviramo s kuhanimi čespljami.

Leča

30 dkg leče skrbno zberemo, operemo in jo mehko skuhamo. Iz 5 dkg masti, prav toliko moke in čebule naredimo temno prežga-

nje. Zalijemo ga z vodo, v kateri smo kuhali lečo, ali pa z juho. Nato dodamo limonine lupinice, lovorjev list, timijan in nazadnje še kuhano lečo, nekoliko kisa ter limoninega soka. Ko jed prevre, je gotova.

MALO KOZMETIKE

Zdravi zobje — zdrav smeh

Negi zob posvečamo v današnjih časih higijene največjo pozornost. Že v rani otroški dobi naj se prične ta nega.

V prvi vrsti pride za domačo nego v poštevestno čiščenje zob in ustne dupline sploh. Ako to zanemarimo, nastaja tako zvani zobni kamen, ki povzroča, da se začne zobje kvariti. Prva stopnja čvrstega zobnega kamna je mehka, rumenkastobela plast na zobeh, ki sestoji iz sline, ostankov jedil in bakterij. Strditev zobnega kamna lahko uspešno preprečimo z vsakdanjim čiščenjem zob. V ta namen uporabljamo zobno ščetko, ki pa ne sme biti ravna, temveč nekoliko upognjena in v svoji obliki prilagoden zobovju. Za temeljito čiščenje zob vzamemo dobro, po svoji sestavi neškodljivo in vendar smotno zobno kremo. Ni pa samo važno, da zobe čistimo, treba je skrbeti tudi za to, kako jih čistimo. Glavni pogoj je, da čistimo zobe s higienično ščetko v navpični smeri z zunanje in notranje strani, da tako odstranimo vse ostanke, ki radi povzročajo gnulobo. Čiščenje zob bi moralo postati za vsakega človeka vsakdanja potreba.

Zobe moramo čistiti ne samo zjutraj, temveč tudi zvečer ali še bolje po vsaki jedi, ker si samo tako ohranimo zobe lepe in zdrave za vse življenje.

Otroke bi bilo treba že v zgodnji mladosti priučiti na redno čiščenje zob, na kar opozarjamo zlasti matere, ker s tem preprečijo kvarjenje zob, kar ima dostikrat tudi druge, zelo slabe posledice. Pokvarjeni zobje ne povzročajo samo velikih bolečin, lahko nam pokvarijo tudi vse prebavne organe.

Skrbite torej za svoje zobe, ker so zdravi zobje ponos vsakega človeka.

MODA PRINAŠA

Svetlosiv športni kostum za prihajajočo pomlad. Dolgi suknjič z dvojno našitimi žepki poudarja letošnjo novost.

ŠPORT

NARODU SLUŽI — A ZDI SE SAMO IGRANJE

Janez Gabršek:

MALO PREGLEDA O TEKU ČEZ DRN IN STRN ZA PRVENSTVO JUGOSLAVIJE

Leta 1921., ko je bil ustanovljen Jugoslovanski atletski savez, se je vršilo tudi prvo prvenstvo v teku čez dri in strn. Takratno vodstvo atletskega saveza je spoznalo važnost in vrednost te discipline za lahko atletiko in jo takoj uvedlo — ter nam s tem vzgojilo vsaj nekaj dobrih dolgooprogašev.

V mesecu marcu se začno pri nas tekmovanja v teku čez drn in strn, zato malo pregleda — evo tablice:

Posamezniki:

Leta:	7500 m	
1921. Budković (Concordia, Zgb.)	28,56 sek.	
1922. Stefanović (Jugoslavija, Bgd.)	30,44 „	
1923. Stefanović (Jugoslavija, Bgd.)	27,57 „	
1924. Pärz (Marathon, Zagreb)	32,01,5 „	
1925. Zemljak (Gradjanski, Zagreb)	30,00,4 „	

Leta:	10.000 m	
1926. Koren (Gradjanski, Zagreb)	36,14 „	
1927. Koren (Gradjanski, Zagreb)	36,35 „	
1928. Predanič (ASK, Zagreb)	37,04,4 „	
1929. Predanič (Concordia, Zagreb)	35,17,2 „	
1930. Predanič (Concordia, Zagreb)	36,01,4 „	
1931. Predanič (Concordia, Zagreb)	35,40,6 „	
1932. Tučan (Hašk, Zagreb)	36,26 „	
1933. Krevs (Primorje, Ljubljana)	34,39,6 „	
1934. Bručan (Ilirija, Ljubljana)	33,47,8 „	
1935. Bručan (Ilirija, Ljubljana)	33,17 „	
1936. Krevs (Primorje, Ljubljana)	35,37 „	

Leta:	7500 m	
1937. Krevs (Primorje, Ljubljana)	25,01,4 „	
1938. Flass (Hašk, Zagreb)	25,26,8 „	

Leta:	10.000 m	
1939. Kotnik (Concordia, Zagreb)	32,05,6 „	

Leta:	7500 m	
1940. Kotnik (Concordia, Zagreb)	24,42 „	

Moštva:

1921. Concordia, Zagreb (v Zagrebu).

Jože Kotnik, tovarniški delavec, lanski balkanski in jugoslovanski zmagovalec v teku čez drn in strn

1922. Hašk, Zagreb (v Zagrebu).
1923. Jugoslavija, Beograd (v Zagrebu).
1924. Hašk, Zagreb (v Zagrebu).
1925. Gradjanski, Zagreb (v Zagrebu).
1926. Gradjanski, Zagreb (v Zagrebu).
1927. Gradjanski, Zagreb (v Zagrebu).
1928. Hašk, Zagreb (v Zagrebu).
1929. Ilirija, Ljubljana (v Zagrebu).
1930. Ilirija, Ljubljana (v Zagrebu).
1931. neveljavno (v Beogradu).
1932. ASK Primorje, Ljubljana (v Zagrebu).
1933. ASK Primorje, Ljubljana (v Mariboru).
1934. Ilirija, Ljubljana (v Zagrebu).
1935. Ilirija, Ljubljana (v Celju).
1936. ASK Primorje, Ljubljana (v Ljubljani).
1937. ASK Primorje, Ljubljana (v Celju).
1938. ASK Primorje, Ljubljana (v Ljubljani).
1939. Concordia, Zagreb (v Zagrebu).
1940. Concordia, Zagreb (v Ljubljani).

Iz tablice je razvidno marsikaj zanimivega!

V začetku se je vodila borba med Beogradom in Zagrebom, kasneje le med Ljubljano in Zagrebom. Prvič zmagajo Slovenci l. 1929. in obdrže vodstvo vse do leta 1939., ko zmagaja zopet Zagreb, toda le s pomočjo slovenskih tekmovalcev.

Želimo, da bi vodstvo klubov in onih, ki vodijo slovensko lahko atletiko temeljito pripravilo svoje tekmovalce, da si ponovno osvojimo ponosni naslov prvaka Jugoslavije v teku čez drn in strn — in to ne bo težko, saj smo Slovenci rojeni dolgooprogaši.

ŠPORTNE VESTI

Prvo prvenstvo Balkana v teku čez drn in strn se je vršilo v Carigradu leta 1940. Zmagala je Jugoslavija v postavi: Kotnik, Bručan, Glonar in naš Kvas.

Taisto Mackiju je podeljena naknadno za l. 1939. zlata kolajna za najboljši športni uspeh na Finskem, za njegov svetovni rekord na 10.000 m v času 29,52,6.

Sulliwannovo nagrado za najboljšega športarja USA za leto 1940. je dobil srednjeprogaš Gregory Rice.

Madžar Kaltenbach, bivši trener srbskih atletov, nastopi mesto trenerja pri hrvaškem atletskega savezu s 1. marcem 1941.

V letu 1940. so postavljeni sledeči svetovni rekordi:

v teku na 3000 m Jansson-Kälarne (Švedska) 8,09,0;

v hoji 30.000 m Grittner (Nemčija) 2,32,06;

v skoku ob palici Warderdam (USA) 4,60;

v stafeti 4 × 440 jardov Univerza Stanford (USA) 3,10,5.

Poleg Beograda je dobil tudi Zagreb šolo za telesno vzgojo.

Atletski dvoboj Jugoslavija - Madžarska se bo vršil dne 9. in 10. avgusta v Budimpešti.

V New Yorku je umrl M. J. Mc Grath, olimpijski zmagovalec v metu kladiva 1912 v Štokholmu s 54,74 m.

Najboljši madžarski klub BBTE bo imel otvoritev novega igrišča dne 22. junija; na to mednarodno prireditve bo povabljen tudi Jugoslovan ing. M. Stepišnik.

Splitski atletski podsavez je razpisal natečaj za najboljša dela iz športa. Prvo nagrado je dobil Viktor Ladenhauser iz Dubrovnika za delo »Zakaj je atletika najboljši šport«.

RAZNO

SEDAJ SE JE PA ŽE ZAČELO

Sonca in poletja imamo na Jesenicah samo za dober petelinji korak. Lansko leto, ko je bilo še poletje zanič, smo imeli na Jesenicah v vseh poletnih dneh le 18 lepih dni.

Tako skopi dnevi sonca, tako kratko poletje — pa še to si sami pokvarimo.

Dobro, tovarna mora kaditi, lokomotive morajo bruhati saje, da je kaj jesti, toda potrebno pa ni, da nam bi naša edina cesta in ulica s svojim prahom uničevala zdravje in kratke sončne dni, kajti vode še imamo, ljudje pa si tudi iščejo dela, da bomo vsaj to cesto škropili v teh nekaj sončnih dneh.

Res stane, a za take potrebe naj se le da nekaj več kredita in vode, saj je vse naše mesto ob tej cesti. Rad bo dal vsak še po 1 dinar zraven, samo da ne bo zopet običajne prašne svinjarije, ki je pri količjak dobri volji nepotrebna.

Kdor to delo prevzame, mora tudi paziti, da se ne bodo redno dogajali primeri, da se bomo ves dan kopali v prahu, zvečer pa, ko promet poneha in ko tudi mrhe nimajo več kaj delati — kakor za parado škropimo.

Če ni denarja drugače, naj občina pobira od človeka do človeka, od hiše do hiše, vsak bo rad dal, saj je to potrebno za ohranitev zdravja, stanovanj, obleke in celo za možnost dihanja.

Samo v Londonu je nad milijon ljudi brez strehe, pišejo listi. Kaj pa še drugo, ladje, industrija itd. po vseh frontah in krajih — po Afriki, Nemčiji, Abesiniji, Albaniji, Poljski, Franciji itd. Veliko gospodarsko uničevanje in tudi sicer zelo ogabno delo vojne. Potem pa še beremo sem in tja, da je človek ustvarjen po božji podobi. Vse prej, kakor ta podoba, kajti Bog je učil drugače, lepše; njegova podoba je nad tem vzvišena.

Francoski kapital išče naložbe v angleških in ameriških podjetjih. V Franciji se bojijo finančnega poloma, zato denarniki iščejo razne naložbe, da bi vsaj nekaj francoske denarne moči obvarovali. Največ nalagajo v južnoafriški rudarska podjetja. Francoski salonski gospodje in akademiki so namreč pritirali državo s svojo hohštaplerijo tudi do finančne katastrofe. Prav je rekel nekdo: »Gospoda ne valja, delovno ljudstvo, preprost narod in tisti, ki so z narodom, valjajo!«

Trgovina s Španijo. Devizni odbor je odobril trgovanje s Španijo po načelu 100% robe za robo. Dolgo nismo imeli pravega trgovanja s to zemljo, važno pa je, kajti mnogo stvari nam lahko dobavi špansko gospodarstvo.

Uvoz filmov je reguliran. Dokler sami ne izdelujemo filmov, moramo predvajati pač uvožene, tiste, ki nam jih dovoli direkcija za zunanjo trgovino. Da ne bo kdo mislil, da lahko predvajaš, kar hočeš.

1500 zabojev jajc bo poslala Turčija v Italijo. Jajca so zdravo in redilno hranivo. Povsod so dobrodošla, toda kure danes že prepočas ne sejejo.

Pastirica

*Za vasjo je čredo pasla,
v srcu vstal ji je nemir,
s hrepenenjem dol je zrla,
kjer je vriskal mlad pastir.*

*Ko bi sreča mi hotela,
z njim bi šla jaz pred oltar,
doli v koči bi živela,
črede pasla več nikdar.*

*Ura prišla zaželeno,
dekle srečno ni bilo,
doli v koči mlada žena
žalostna na hrib strmi.*

*Ko bi mogla, ko bi smela,
rada šla bi spet nazaj,
rada spet bi čredo pasla,
kot sem pasla jo nekdanj.*

LETALSKI NAPAD... VARUJMO SE!

Ing. Dolenc, inšpektor gasilstva in banovinski instruktor proti zračne obrambe:

Ne zaradi bojazni — nego zaradi pameti

SPLOŠNO O PASIVNI ZASČITI

1. *Kaj je pasivna zaščita?* Pasivna zaščita civilnega prebivalstva pred letalskimi napadi je organizacija, ki ima namen, da s posebnimi ukrepi in z zato izurjenim osebjem prepreči ali vsaj omili škodljive posledice letalskih napadov.

2. *Kdo skrbi za zaščito pred letalskimi napadi?* V Ljubljani zaščitni urad mestnega poglavarstva s krajevnim odborom za zaščito pred letalskimi napadi, po drugih mestih naše banovine in na deželi pa krajevni odbori ali občine.

3. *Katere panoge ima protiletalska zaščita?* Za tehnično, za zdravstveno, za kemično in za gasilsko službo, za izselitev prebivalstva, varstvo otrok in propagando.

4. *Kakšne nevarnosti prete zaledju pri napadu sovražnih letal?* Letalci rabijo orožje za streljanje in spuščanje. Spuščajo raznovrstne bombe ter streljajo s strojnimi puškami in tudi z majhnimi topovi. Na napadene kraje padajo tudi drobci izstrelkov domačega protiletalskega topništva, ko strelja na sovražna letala.

5. *Kakšne bombe poznamo?* Razstrelne, vžigalne in strupene (plinske).

RAZSTRELNE BOMBE

6. *Kakšne so razstrelne bombe?* Male (težke do 25 kg) se razpočijo z udarcem na cilj in razlete na drobce, nevarne ljudem in živalim. Velike (težke od 50 do 2000 kg) so namenjene za podiranje in razdejanje ter eksplodirajo šele, ko se zarijejo v cilj. Zaradi velike močnejše razstreljivosti rušijo zadete stavbe, največje bombe pa poškodujejo tudi sosednja poslopja.

7. *Kako se branimo učinkov razstrelnih bomb?* Zatečemo se v naravna zavetja ali umetna zaklonišča. Naravna zavetja so podzemeljske jame, rovi in predori, umetna zaklonišča pa trdno zidane kleti ali pa posebno v ta namen zgrajeni nadtalni prostori.

8. *Kaj so zasilna zaklonišča?* Kleti z močnim stropom, da vzdrži težo vseh ruševin, če se podre poslopje nad njim ali v bližini. Tako zaklonišče mora biti tudi varno pred drobci bomb in izstrelki lastnega topništva, toda ne varuje pred direktnimi zadetki težkih bomb.

9. *Ali so zaklonišča v kletih res zanesljiva?* Res, saj so dosednji letalski napadi pokazali, da so zaklonišča v kletih s primerno zavarovanjem ali podprtim stropom ter tudi z zasilnim izhodom dovolj varna, ker uporabljajo nad 300 kg težke bombe navadno le za posebno važne stavbe. Možnost direktnih zadetkov je zelo majhna in zato lahko zaupamo zakloniščem v kletih. Popolnoma varna nadtalna ali podzemeljska zaklonišča pa veljajo ogromne vsote.

VŽIGALNE BOMBE

10. *Kakšne so vžigalne bombe?* Te bombe tehtajo navadno samo 1/4 do 5 kg in jih zato letalci lahko zmečejo velike množine hkrati. Zato take bombe prebijajo le streho in obleže na podstrešju, kjer zaradi hude vročine, ki jo razvijajo, zanetijo požare.

11. *Kako se ubranimo učinkov vžigalnih bomb?* Najbolj ogrožena so podstrešja. Zato jih moramo zavarovati pred požarom na vse načine: prva sta snaga in red! Odstranimo vse lahko gorljive predmete in snovi! Podstrešje zaradi lažjega gašenja čim najbolj izpraznimo! Pripravimo vodo in gasilno orodje ter organizirajmo hišno gasilstvo!

12. *Ali smemo vžigalne bombe gasiti z vodo?* Nikakor, ker je nevarno in brez posebnega učinka. Primeri se lahko celo eksplozija. Gasimo torej z mivko ali sipo, da ublažimo učinek in preprečimo razširjenje požara.

BOJNI STRUPI IN PLINI

13. *Kakšne so strupene ali plinske bombe?* Napolnjene so s trdnimi snovmi, tekočinami ali plini in z majhno količino razstreljivosti. Razpočijo se s slabim pokom. Pri tem se vsebina razprši in učinkuje škodljivo na ljudi in živali. Nekateri bojni strupi in plini se pod vplivom vode, sonca in vetra naglo razredčijo in razkrajajo, poznamo pa tudi take, ki so zlasti v zaprtih prostorih še po nekaj tednov nevarni.

14. *Kako se zavarujemo pred bojnimi strupi in plini?* Razlikujemo zaščito posameznika in skupinsko zaščito. Posameznik se obvaruje s plinsko masko, dihalnim aparatom s kisikom in z zaščitno obleko. Za skupinsko zaščito imamo zaklonišča, ki ne smejo prepuščati strupov in plinov.

15. *Kakšna je zasilna zaščita pred bojnimi strupi in plini?* Če nimamo maske in te napad preseneti pod milim nebom, moraš iz zastrupljenega ozračja iti proti vetru. Nos in usta pokrij z vlažnim robcem, še bolje, če v robec zaviješ kepo vlažne prsti. Če tečeš, vdihaj več zastrupljenega zraka; zato ne bodi prenagel!

16. *Kako si napravimo zasilno plinsko masko?* Iz steklenice brez dna. Tako steklenico napolnimo pri vratu z vato, nato pa z ogljem in s prstjo, ki jo zmešamo z jedilno ali z drobno pralno sodo. Nos zatisnemo s prsti, grlo steklenice pa nastavimo na usta. Za silo pomagajo tudi v sodi namočene krpe, če z njimi pokrijemo nos in usta.

17. *Kako ravnamo s plinsko masko?* Pri vsaki plinski maski mora biti podrobno navodilo. Edino, če se po tem navodilu ravnamo in večkrat tudi vadimo, nam maska zanesljivo pomaga.

18. *Kaj moraš napraviti, če te poškrpi strupena tekočina?* Slecí takoj poškrpljeno obleko ali obuvalec in nadrgni kožo s kašo klorovega apna (en del klorovega apna na tri dele vode). Poškrpljena obleka izpuhteva strupene hlape, zato jo spravi v posodo, ki se zrakotesno zapira. Klorovo apno prodajajo vse drogerije in tudi nekatere druge trgovine. Klorovo apno moramo hraniti v dobro zaprtih posodah, ker sicer popolnoma izgubi svoj učinek.

ORGANIZACIJA PASIVNE ZASČITE

19. *Kako je razdeljeno mestno področje za pasivno zaščito?* V okrožja (okraje, rajone) in bloke. Vsako okrožje ima svojo postajo in tudi vse oddelke za razne panoge protiletalske zaščite. Okrožja so razdeljena na bloke, torej na strnjene skupine hiš, ali pa na soseske, torej na skupine raztresenih hiš. Tako prebivalci blokov kakor sosesk si pri napadih pomagajo drug drugemu. Ljubljana n. pr. ima 9 okrožij.

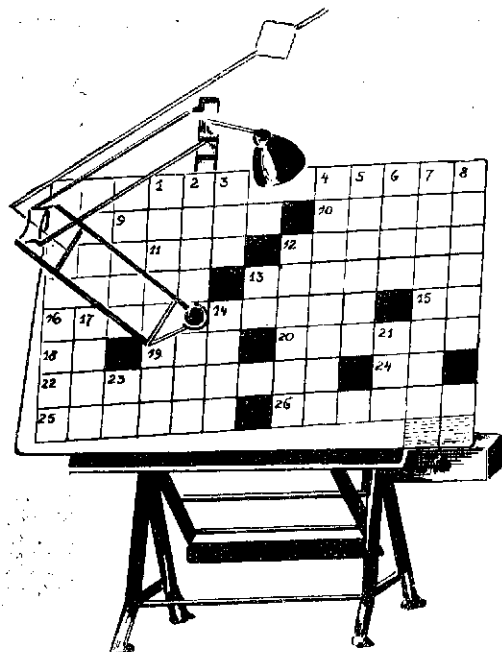
20. *Kakšna je pomoč?* Prva je samopomoč, da si vsakdo sam skuša pomagati po dobljenih navodilih. K tej pomoči spada tudi hišna zaščita v posameznih hišah in blokih, kjer morajo biti organizirani oddelki hišne zaščite. Javno pomoč imamo pa v vsakem okrožju, kjer so vedno pripravljene za razne namene izurjeni oddelki ali ekipe. Vsi, ki pri zaščiti sodelujejo, se imenujejo obvezniki pomožne vojske.

21. *Kakšnih vrst so obvezniki pomožne vojske?* a) Osebe javnih oddelkov: gasilskih, tehničnih, kemičnih, zdravstvenih, pomožnih policijskih in drugih oddelkov; b) osebe oddelkov hišne zaščite: nadzornik, pomočnik, hišni gasilec, sel i. dr.; c) pomožni delavci v industrijah, ki delajo za državno obrambo; d) osebe industrijskih zaščitnih oddelkov; e) osebe zaščitnih oddelkov javnih uradov in ustanov, na pr. sodišča, železnice, pošte i. dr.; f) ženske, določene za varstvo otrok, voditeljice, pomočnice kuhinj, otroške negovalke, zdravstvene pomočnice i. dr.

22. *Kdo so obvezniki pomožne vojske?* Obvezniki pomožne vojske so vsi prebivalci, stari nad 17 let in vpisani v poseben občinski spisek, seveda če niso že vojaški obvezniki. Poleg teh pa tudi oni vojaški obvezniki, ki so stari nad 50 let, nadalje omejeno sposobni vojaški obvezniki vseh letnikov, če jih vojaška oblast za ta namen oprosti, naposled pa tudi vojaški obvezniki, stari od 40 do 50 let, če še niso poklicani v vojaško službo. (Dalje prih.)

KRIŽANKE IN UGANKE

KRIŽANKA »RISALNA DESKA«

Vodoravno: 1. kratica podjetja, 4. šolska potrebščina, 9. spornik, 10. leposlovno delo, 11. član družine, 12. rimska prerokinja, 13. druga beseda za urejen (glej. izraz), 14. nasprotje od rad, 15. pritrdilnica, 16. kratica, 18. kemični znak za iridij, 19. pomožni glagol, 20. zastonj, 22. kažipot na morju, 24. isto kot 13. navpično, 25. fotografska potrebščina, 26. vodovje.

Navpično: 1. začimba, 2. mitološka ptica, 3. kratica, 4. bojne ladje, 5. jagoda, 6. arabski vladar, 7. francoski politik, 8. južni sadež, 12. rusko moško ime, 13. egiptovsko božanstvo, 14. žensko ime, 16. športno orodje, 17. gorivo, 19. oblika glagola biti, 21. Italij. števniki, 23. nota.

NOVICE opomini iz sodobnega življenja

Kaj pa je vzrok propadanja pohorskih kmetij... Nek list je prinesel lani sledečo notico (dobesedno): Pohorski kmetje so nekdanj slovlci kot pravi kralji na svojih obsežnih posestvih. Teh časov danes ni več. Malo je še svobodnih pohorskih kmetij, večina jih je prešla v roke raznih dolinskih bogatašev, veleposestnikov in trgovcev, njihovih nekdanjih lastniki pa životarijo danes žalostno življenje na svoji nekdanji lasti kot najemniki ali kakor jih na Pohorju imenujejo »ofrici«. Mnogo takih posestev pa je sploh opuščanih, poslopja so novi lastniki porušili, njive in travnike pa zasadili z gozdom, ki več prinaša, kakor pa polje v hribih. Tam, kjer je nekdanj doraščal zdrav in podjeten pohorski rod, se širijo danes ogromni gozdovi in Pohorje postaja polagoma spet tako zapuščeno kakor pred davnimi časi, ko je bilo še vse prerasto s pragozdovi. Kaj pa je vzrok propada pohorskih kmetij, pa nam žalostno dokazuje primer, ki se je te dni pripetil v Ribnici na Pohorju. V Hudem kotu pri Ribnici je kmetija, na kateri je gospodarila ena in ista rodbina nad 100 let. Posestvo je v današnjih časih vredno svojih 300.000 din, prodano pa je bilo na dražbi zaradi dolga, ki je znašal — samo 4000 din. Lastnica posestva — vdova ni mogla plačati tega dolga, ni mogla dobiti tudi potrebnega

posojila in tako so ji pognali njeno imetje na boben. Po stoletnem trdem delu, s katerim je skrbela za svojo zemljo ter jo gnojila z znojem, je sedaj družina izgubila domačijo zaradi borih nekaj tisočakov. To je primer, ki spet jasno dokazuje, kako potrebna je tudi pri naš zaščiti kmečke posesti, če hočemo, da bo naša zemlja ostala v rokah svobodnega kmečkega rodu. Torej 300.000 din vredno posestvo pognano na boben zaradi 4000 din. Juristi, iščite, ali je v naši zakonodaji kak zakon, ki bi take stvari mogel preprečiti. Če ga ni, dajte nekako stvar izpopolniti, manj bo nezadovoljstva. Take nevšečnosti niso potrebne; za njihovo odpravo niso potrebne investicije.

Razstava sodobne karikature

Svetovnoznani karikaturist g. V. Kondor bo priredil razstavo v našem revirju.

G. Kondor je rojak iz Murske Sobotice. Kot bister opazovalec potez in značajev se je razvil v priznanega sodobnega karikaturista. Karikiral je domala vse važnejše politične osebnosti na svetovni pozornici. Pri svojem 20 letnem bivanju v tujini je prepotoval vse države Evrope, bil v Združenih državah in v Argentini, v Afriki in daleč v Aziji, kjer je dobil pod svinčnik celo samega milijarderja Aga Khana.

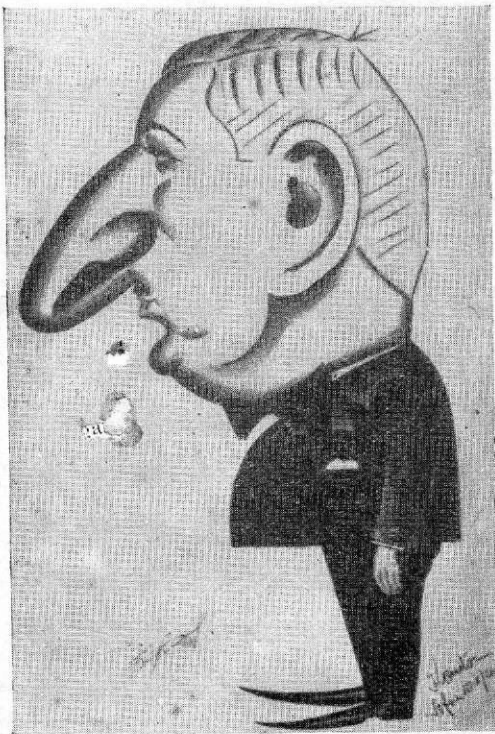
Tako je zbral različne značilnosti sodobnega sveta. Priredil je mnogo razstav po vseh državah in žel priznanje. Njegove razstave so zbirka svetovne politike ter kraj dobre volje in smeja. Redki so dobri karikaturisti, slovenski rojak g. Kondor je med najboljšimi.

Jesenice bo obiskal za veliko noč, kjer bomo imeli priliko vprašati g. Kondorja, kako nas prav za prav drugi gledajo. Človek se sam sebi zdi kar najbolj simpatičen, karikatura pa pove, kako nas gledajo drugi. Ne samo, da retušira nevšečnosti, nego jih z vsem značajem poudarja do veselosti.

Kondorjeva razstava bo odprta od 6. aprila do 14. aprila v Narodni šoli na Jesenicah vsak dan od 9. ure dopoldne do 7. ure zvečer.

Vstopnina din 5,— in din 2,—.

Izkoristite priliko, da vas upodobi svetovno znani karikaturist za spomin resnice in dobre volje.

Voditelj Bolgarov dr. Filov
(Njegov podpis kaže, da je s karikaturjo zadovoljen)

Predsednik vlade g. Cvetković
(ki je lastnoročno podpisan na sliki)

ZA DOBRO VOLJO

Na vlaku

A: Ali vi radi potujete?
B: Kdo?
A: Vi.
B: Jaz?
A: Da.
B: Ne.

Na Slovenskem

Odborova seja je uspešna le tedaj, ako ima odbor tri člane in pri seji dva manjkata.

Krivično

Učitelj: Vidva v zadnji klopi Ivo in Aleksander napišeta za kazen vsak po 100 krat celo ime.

Učenec: Velika krivica zame.
Učitelj: Zakaj, oba sta enako kriva.
Učenec: Že, toda on se piše Ivo Zec jaz pa Aleksander Cincar-Atanasijevičič.

V radijski oddajni postaji
Za to napovedovalko smo morali napraviti posebno stojalo pri mikrofону

Tašča piše

»Draga otroka...

Zaradi nove tarife mi je onemogočeno,

...da vaju bi obiskovala

...zato sem sklenila...

...da se preselim k vama!«